

K34/82

K34/82

A13/8/79

H. M. Mohlabe.

(62) s. 828

Law of dowry payment
Tema ya 3.

1/44*

1

116

Go bula lesaka le motheko.

Dikgomo ge di tawa dia go nyala, dia ka morago ga mo batswadi ba mosetsana le mosogana ba kwane. Ka morago ga mabotšš le byalwa bja tlhaana bo ile go bitsa dikgomo.

Ka morago ga mo ba nwele bjalwa bja tlhaana, batswadi ba lesogana ba bitšane ba leloko ke moka ba bala dikgomo tšewe di swanetsego go nyala. Ka tsatsi lewe ba swanetse go tlhalosetsa ba leloko ka moka dilo tse di kilego tsa ya pele, bona ba sa di tsebe. Dikgomo di kgone di etswa di eya go nyala.

2

Mothepa o nyadiwa pele ga gore a bikiwe a sale lapeng la mmagš. Bjale ka ge ke tlhalošitše gore mmago mothepa, o dira bjalwa bja tlhaana, ke gore ke bja go bitsa dikgomo. Lega e sa le yo monyana ba mo nyala, empa baphopedi ba ka se ke ba phophela ka matla, gore banyadi ba mo fetse go nyala, ka gobane ngwana wa bona e sa le yo monyana.

Go nyala yo monyana ba ntsha dikgomo tse di tshelago tse di phethago monwana e medi go lukile, ba re morwa mokete o šošetše motshidi wa gagwe. Yo mongwe le yo mongwe a dule a tsibile gore motshidi o ke wa mokete. Motho yo a ufulago wa leba.

Ditsela tša go nyala, ke gore tsela ya pele ke e e tlhalusitswego ka mona matlakaleng a ka godimo. Ewe makgolo wa mokgonyana a dirago bjalwa a ya a bitsa dikgomo ga mokgonyana, bjalwa bjowe ba bubitsago gore ke bjalwa bja tlhaana.

Mokgwa wa bobedi, mokgonyana ge a bona gore ba ga Makgolo wa gagwe, a ba phakisi go tlisa bjalwa bja tlhaana, o fo phakiša, ka go roma batho gore ba yo nyala. Fela ka gobane a ba mmitša gore a tle go nyala, o swanetše go ntsha dikgomo tša motheko wa motho. Ka gore yena

3 ka noši o bone gore dikgomo tšagagwe ke tše dintši dia mo tswenya.

Tsela e ngwe ya go nyala, ke ge mosetsana a ile a loša ke yo mongwe, bjale yo mongwe monna a fitlha a kwana le mosetsana, ke moka a ba a mo tšhabiša ka ntle le tumelanō ya batswadi ba motheпа. Le gona taba ya mohuta o kgale e be sa dirawe, di dirawa mabaka a naa a sekgowa, ka gore ngwana o ya mowe go ratago pelo ya gagwe.

Mnakapela o baka a e swere, ka gobane o me tšhabišitše ka ntle le tumelanō ya batswadi, motšhabiši o a ya a fitlha mosetsana go motho yo mongwe e seng go kgaitšedi ya gagwe, ka gobane o tseba gore ba swanetše go nyakella gona. Go kgaitšedi ya gagwe yowe a swanetse gore kgomo tsa go tswa yena di swanetse go mo tseisa mosadi, o foya fela ka go mmeга gore ke dirile molato, ke tšhabišitše ngwana wa mokete .

4 Pego ewe ya go bega kgaitšedi ya gagwe e isa ke batswadi ba mosogana. Ka gobane mosogana o re go tšhabiša motheпа, a roma motho yowe a tšhabišeditšego ga gagwe, gore a yo tsebisa batswadi ba gagwe, pele ga gore batho ba bee ba tsebe.

Mong wa motse, ke moka o ya batswading ba mosogana, o fitlha wa ba botsa gore ke bona ngwana wa lena kowa gae ga ka, o na le ngwana wa mokete, o re o nyaka go mo tšea. O itse ke tle ke le tsebise, re di kwile e fela ngwana o re diretse molato, nkabe a bone ngwana yowe a sa beeletšwago a tšee yēna, lehono ke molato.

Batswadi ba mosogana, ba bitsa ba leloko ke moka ba ba tšebiša taba e, ke gona ba kgonago ba romela motho go tšebiša Mammuwi wa dikgomo (ke gore kgaitšedi ya mosogana). Le yena o bega ba bogadi ke moka ge ba na le kgomo ba ntsha ba leboga taba ewe.

Batswadi ba mosogana, ba kgona ba roma sebaka sa go tšebiša batswadi ba motheпа gore nyakelang ka mono, ba ba tšebiša ka kgomo ela ya go tswa ga kgaitšedi ya mosogana.

5 Batswadi ba motheпа, ba tla galefa ka mokgwa o ba ka kgonago mowe ba swanetšego go tšea mapara le melamo, ba sala sebaka

nthago, ge e le sebaka sona se tla tloga se tshaba. Ge ba fitlha ba tla bolabola ka bogale, gore re nyaka ngwana wa rena, ba lebi a ba ke ba galefa ba tla no homola, go fitlhela batswadi ba mothepa ba tloga.

Le bona ba tlare go fitlha gae, ke moka ba bitsa ba leloko la gabo go ba botsa taba e. Ge ba kwana le batswadi ba mosogana ba tla roma sa bona sebaka sa gore sepela o ba botse ngwana wa rena o be a tseiwa, re llê dilô tša ga mokete tše dintše, a ba nyarele re ba bone. Ke moka sebaka so fitlhētša mantšu ga batswadi ba lesogana.

6 Ke moka batswadi ba mosogana, ba roma batho go nyala. Go nyala ga go tlhadiša go a baba, ga go rate gore ge motho a tlhadiša, mosadi wa monna yo mongwe e be e le gore ke tšhuwana, ka gobane o nyala go fitiša mosadi wa go setlhadiswe, le gona ga go ratege gore ba be ba phophela, go rata gore la fo fitlha la tšhela la fetša motheke wa motho, ba sala ba phophela tša go lefa motlhadišwa. Ke yona tsela e ngwe ya go nyala.

Ka go a mogela dikgomo tšewe tša mokgonyana yo moswa, ke gore ke moka mokgonyana o amogetswe, go šetše fela ge a raka mokgonyana wa pele, bokgonyana bo sale nae.

Batswadi ba mosetsana ba roma sebaka go tšebiša mokgonyana wa pele gore a ekgopolele. Ke moka ba fetola sebaka gore sepela, o ba botse re di kwile, re sa botsa ba gesu, ka tsatsi la gore ke rena bawe re atla. Ke moka a ya a ba botsa le bona ba tla roma sebaka ga mokgonyana yo moswa gore ka tsatsi la gore ba a tla ka go riale mowe o swanetše gore o tle o bone dikgomo tša ga di feta.

Kopanô

7 Ka letšatši le we la go fa motlhadiwa dikgomo tša gagwe, ge ba kopane ka moka, ke moka ba bala dikgomo le dilwana tša bona tšewe di ilego tša tla. Ba bala ba le bjale ba dutši ka moragô ga kgôrô mokgonyana yo moswa yena o tamile ka ngwekong wa makgolo wa gage le mosadi wa gage ba tla fo motša gore ba gapile

kgomo tsa gore. Ge a gapile dilo tša gagwe ka moka o mo fentše bogwe ke bja gagwe.

Batswadi ba mosogana, ge ba bona gore mokgonyana a tle go nyala ka pela, e le gore bjalwa ba tlišaana bo ile, ba roma sebaka gore sepela o ba botše sebara sa bona o godile o nyaka go beeletša wa gagwe mosadi. Ke mowe ba ya go ba dira gore mokgonyana a phakise go tla go nyala, ba direla gore di re go tsena ba di fitisetse bogweng bja morwa wa bona.

Go sosela motšhidi, ke gore mokgonyana a na dikgomo tša go lekana motheke wa mosadi. Ka goriale mowe ka gobane makgolo wa bona o nyaka go tsama a kolota dikgomo tsa go rera melato ya gagwe, ba swanetse go isa bonyanyana bjowe ba nago nabjo, ba tla fo šala ba fetšiša ka morago.

8 Bophoko, bophoko bo dira gore ngwana wa monna wa sephoko, dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe di no fella melatong ya batho. Mosetsana ge a šešu a losiwa, ke moka papage a dira molato, e le gore ana dikgomo. Monna o tsama a kwatamisa letolo, ke moka ba mo fa dikgomo tsewe a cinyakago go lef molato owe wa gagwe. Tšatši le lengwe le le lengwe ge dirile molato o ya a kolota ka baka la letolo la moredie go fitihela ba fetša motheke wa mosadi. Ke yona nyalo e ngwe ya bone.

Nyalo ena ya bone.

Mnago ngwana gamogo le moredi wa gagwe pelo tša bona di botlhoko, ka gobane dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe di firole lwa ke ba lefoka. Mmage o kaone ka gobane dikgomo tsa go nyala yena di ile tsa ba le mogadibo. Madimabe a na le mothopa ka baka la gore ana mogadibo wa gagwe.

Tlala, tlala le ona e dira gore motho a tseiwe, ka gobane o ka se ke wa lesetsa bana ba gago ba sitega. Papago bana o tsama a kwatamisa letolo, goba we ba nago le dikgomo.

Bobodu, ge batswadi ba mosetsana e le dibodu, ngwaga o mongwe

le o mongwe ke moka ba tla kolota go fitlhela mowa a ka sitago go tšea moredi wa mokoloti (Letolo). Ka gobane dikgomo tša gagwe di feditse motheko wa mosadi.

Ba leloko.

Ba leloko, motlhang owe, mokgonyana a tšago go phetha molao wa go nyala, ba tla fokwa a bala dikgomo t.e ba setsego ba di amogetse ka baka la molato wa bona. Monyadi o tla no ntsha bonyanyane bja go fetsisa, mowe go setšego. Ke tsela e ngwe ya go nyala. Go madimabe ngwanana ya nyalwago ka mogwa o, ka baka la gore a ka se be le mogadibô.

10 Go se kgodise ba ga makgolo wa gagwe, ke motho yo a nyalago ka dikgomonyana, a se ke a fetša setlhano. Batswadi ba mosetsana ba ka fo dira gore moredi a bona a tlhale mosogana, ka gobane ana dikgomo tsa go nyala. Ba no fela ba bolabola gore mokgonyana wa mohuta o o tshela tshego ka lapeng. Ka go riale mowe le yena o tlab a kwa ka mokgwa owe batswadi ba bolabolago ka ona. Monyadi ge a na le dikgomo o swanetse go nyala, ba ga makgolo wa gagwe ba ka se ke ba ba le pelaelo, mosadi wa bona a ka se ke a tlhala.

Seema saena sa gore monyala kapedi o nyala wa gagwe. Ke gore mowe o tla hwetsana gore ba tseelane ba kwana. Ka baka lewe la go ratana ga ba tseelane gona o swanetse go tsea moredi wa bona ba re ke ngwanawa rena o tla ba a re gotsetsa mollo. Ke bawe o bonago ba etla ba fela ka dikgomo tsa moredi wa gagwe.

11 Go tšhabiša, mosogana a ka ntšha mabotšô a ba a nyala ka dikgomo tsa go se fetse motheko wa mosadi. A bona gore tšewe makgolo wa gagwe a di nyakago gore a kgone a mo fa mosadi a ka se ke a di bona. Mosogana o leka ka maatla gore a kweane le mošetšana, o direla gore ge ba kwane a tshabe nae.

Mosogana ga kgone go ya bogweng, ge a sešu a nyala. Ka morago ga mo ba nyetse gona o kgona go ya, ka gobane o bona dikgomo tsa gagwe ka mo di ilego. Ke gore o sepela metlhang ya dikgomo, ke mokgonyana. Ge a sešu a nyala a se mokgonyana e noba bogwera.

Mosogana o tshabisa kgarebe, ka morago ga mo a nyetse go setse tse dingwe. Ge a motshabisitse, ba romela sebaka ga makgolo wa bona gore nyakellang mono. Makgolo w bona wa mosadi ke moka o sala sebaka ka morago go phupha matlala. Ba swanetse go ntsha kgomo ba rake makgolo wa bona ka yona, ke moka makgolo wa bona wa goma.

Mosogana o tshabisitse mosetsana a sešu a fetša go nyala. Ba ga makgolo wa gagwe ge ba nyaka dikgomo tsa bona, ba swanetse go dira bjälwa ke moka ba Rome batho, gore sepelang lo ributsise-tsa dikgomo tsa rena, ngwana wa rena a ka se ke a fo a pea le dikgomo. Ba rumiwa ba yo fitlha babolela lentsu lewe. Ke gore ke molato, ba tla ba fetola dikgomo ba yo fa ba ga makgolo wa bona. Ke yona tsela ya go rera dikgomo ga mokgonyana ka ntle le go ya kgorong.

Basuwana, ge mosogana e le tshuwana a sena selo, tšana tsela a go isa pele yaba ke moka. Ge ba ile ba dira bjälwa bjowe bja go rera dikgomo, dikgomo tsa tlhoka, a ba tlhalosetsa gore ke no kgona go dira molato sa bobedi a ke naso. Llang ge ke phela ba ga makgolo ke tla le berekela. Ba ga makgolo wa gagwe ba ka se ke ba mo isa kgorong, o tla ba moredi wa bona a ba le ngwana wa mosetsana ba ntšha dikgomo tša ya go fetšiša mmagš.

Ge makgolo wa gagwe a ka re a rera dikgomo tsa go fetsisa moredi wa gagwe mokgonyana a gopola gore ka gobane ke dutši naš ba ka se ke ba dira selo, a se ke a epea ka fase ga makgolo wa gagwe. Yena le mosadi wa gagwe ba ka se ke ba phidisa gabotse.

Namane a e lebale mmago yona, le ge le ratana bjang le bjang. Mosadi o tla fo thoma go direla monna mekgwa, mowe monna a bago a kwata a tia mosadi, ke moka mosadi a tloga a ya ga gabo, ba h gabo ba tla motša gore a dulš.

Monna o swanetse go nyakela mosadi wa gagwe, ge a ile a kwella gore k mosadi o ka ga gabo, monna a ka se ke a ya a tsena ka motseng wa makgolo wa gagwe. O tla goma a boela gae, ke moka a fitlha a romela motho gore sepela o mputsisetsa ba ga makgolo gore mosadi wa ka a gona kowa ga gabo.

14 Sebaka se tla ya, ke moka sa fitlha sa butsisisa, ba tla mo fetola ka gore šo, fela a re nyake go tseba ka ntwā ya bona re nyaka gore a re fe dikgomo tsa rena a tsee mosadi wa gagwe. Go seng bjale a re robe, re tla dula naš. Mokgonyana o tla leka ka maatla go nyakela dikgomo a fe ba ga makgolo wa gagwe, ba kgone ba mo fa mosadi wa gagwe. Mekgwa ela a goba a dira o ka se ke wa bona a sa dira ka gobane o file batswadi ba gagwe sewe ba goba ba se belaēla.

Mokgwa wa gore batswadi ba mosadi ba ka motsa gore a tlogēle monna a tsee ke monna yo mongwe yowe a ka ba fago dikgomo, ga go direge ge mosadi a setse a le bogadi. Dia ila ka segologolo mosadi wa matshegong a tladiswe. Matsatsi ano gona go a direga ge ba bona gore mokgonyana a naselo, gona ba kgona go tlhotlheletsa moredi wa bona, gore a tihanoge, a tsee ke monna yo mongwe.

Ba tseelani ba bangwe kantle le gore o fetse go nyala moredi wa bona, ba ka se ke ba go bekela mosadi. Le yena moredi wa bona mosogana a ka leka ka maatla gore a tshabise, a ka se ke a dumela. Ke gore o kwa ka mokgwa o batswadi ba ga gawe ba bolelago ka ona, ge ba molaya gore a ee ke a leka a tshuba.

15 Tema ya 2 molao wa dilo tsa go nyala.

Dipudi le dinku.

Dilo ka moka di swanetse go nyala, dilo tse bjale ka dipudi, dinku, dikgomo, matsepe, mabele, nana la tlou, matsatsing a le ditshalete le dilwana tse dingwe. Ba re mogwe a fe o a nyala.

Mokgalabje yo mongwe wa ga Maseokoma o ile a tlhala ke mosadi. A rera ditšoto tsa gagwe ka moka ba mo fa, mafelong a re ke ile ka bolaya le ngangaa laka ka lefa le swanetše go lefa le lona, ba ile ba le lefa ka tlhaana ya mabele.

Le ngangaa, ke nonyana e ngwe e kgolo, e ntsho, ya maoto a matelele e seng a matelele-lele, le na le molomo o motelele bjale ka masianoke. Nonyana ena ga se batho ba bantsi bawe ba jago, ke yona ewe ba goya ba ntsha tlhaana ya mabele. Ke gore go

bonagala gore sclo se seng le se sengwe ba swanetse go se lefa sewe ba ilego ba fiwa ke mokgonyana.

16 Kgale dikgomo e be di sa tlala, dikgomo e be di ruiwa ke dikgoši. Kudu basadi e be ba nyala ka matšepa. Batho fela e be ba ruile dipudi le dinku, mosadi o be a nyadiwa ka dipudi le dinku, ka tsona a gorogē, ke gore a bikiwe.

Mowe nyalanong ya bona, masome a mabedi a dipudi le dinku tse phethago menwana e medi e be dinotsea motho. Goba masome a mararo le metso ka godimu a dipudi, dinku le tsona masome a mabedi. E be go le ka mokgwa owe, e le gore polelo ya bona ba re motho a fele ke gore le ge o ile wa beka mosadi, ba ga makgolo wa gago ba dira molato, ba dira bjalwa ba tlilo kolota kgomo goba tse pedi, ba yo lefa molato wa bona.

Kgomo tsela makgolo a kolotilego, ke moka di tsene monyalong ba ka se ke ba go fa tsona. Le yena mokgonyana a ka se ke a direra, Tsela ya gore a di bone le yena a dira molato, yaba ka nnete a na sa go lefa, o ya ga makgolo wa gagwe go kolota sa go lefa molato, empa yena o swanetse gore ge a di bone, a gome a di boetse ga makgolo wa gagwe.

17 Dikgomo tsena tsa go a dima ke makgolo wa gagwe, di tla rera molato o mongwe. Ke gore mokgonyana ga yoba le ngwana wa motlhankana, ge a mo isa ga malome wa gage go tsea mosadi, ke tsatsi lewe diago go badiwa mowe mothekong wa morwae.

Metlheng ya bolehono, dipudi le dinku, a di badiwi kudu monyalong, ka baka la gore dikgomo ke tse dintsi. Kudu dipudi di felegetsa dikgomo, ge motho a ntsha dipudi tsa go bona kgomo, o ntsha dipudi tse di phethago menwana e medi, mowe ba tla di bala gore ke kgomo. Dinku tsa go dira kgomo ke dinku tse nne. Ka dikgomo monyalo wa mosadi ke lesome la dikgomo, le kgomo ya tswetsi ewe e dirago lesome le tse pedi. Dipudi tsa go fetsa motheke wa mosadi masome a phethago monwana ka o tee le metso e e tsheteleeng. Dinku masome masome a mane a anago le dinku tse phethago menwana

e medi. Basadi ba matsatsi a ba na le m nyalo o mogolo.

18 Le gona basadi ba matsatsi, ge mosogana a se na seko, ba ka se ke ba go adima mosadi wa gago, kantie le gore o nyale o fetse. Yowe o ka bonago ba mo adima, o tla hwetsana gore ke ba ga malome wa mosogana, motho fela awa.

Matsepe, matsepe kgale e be e le tsona dikgomo tsa gona, ka lesome la (malepe) matsepe motho o be a tsea mosadi. Kgoši ge e tsea mohumagadi goba masome a mabedi.. Ke gore mosadi ka dipudi tse di dirago lesome motho o be a tsea mosadi le mphiri le ona o be o nyala mosadi, o rwala ke makgolo wa mosadi, ge e le papage o fiwa magagane.

Nyalano ena ya matsepe, a se nyalano e ya goba e dirwa mo fela, e be e dirwa matheko ka moka. Bo mabele mpolae (dipokolo e be di sa nyale mosadi ka baka la gore a di lewe.

19 Dijo tsa lebaka la tlala e kgolo, tlala ya matshona, ka lebaka lewe mabenkele a ba a sa tlala a ba a se makae. Go be go na le lebenkele mosola wa lepelle mapulaneng ga mamogolo, le lengwe le le kgatsadire ga matshona-thabeng, le lengwe le le molokwa. Batho ba phalla ba yo reka mebele mowe, empa e be ba fo tswa ba rwele ka disubana a tlura kudu.

Go bile gona le ditlhare tse dingwe tsewe ba di jago, ana ke maina a tsona. Mogamaka, mametsane, mekgopa ya dikgomo, mago, makata, mabilo, dintlho, diphaya, ditlhatswa, ditsie, magapa le ditlouma. Bjale ka ge naga e ya gesu ena le dikenywa tse dintsi batho a baka ba hwa kudu.

Mogamaka, ke motlhare wa diphephe tse bjale ka panana, bjale ona ba u ja thito ya ona ka moka, ba o ja botala. O mela godimu ga dithaba kudu ka maweng, mowe go nago le moru. Mametse le ona ke motlhare o o melang merung, ba o ja makgata (dimati), kowa dithabing o e nywa digwere tse bjale ka tsa mophuroku. Mamati le digwere tsa ona e be baapea ke moka ba di ja.

20 Mokgopa wa kgomo le ge e le wa kgale e be ba besa ke moka wa kgoropana ba sila ba koma buupi bja ona, ke gore ge motho a enwa metsi a tla kgona go dula ka teng ga gagwe.

Dipola, e be ba di topela bjale ka marula ba a kgobakanya, ke moka ba di tshela ka pitseng, ba di soga tsa ba tse dikoto, ke moka ba kgaphola. Lehopje le letlhakwane ke merogo ba e apea, ke moka ya re kowa e budule ba e setla ka lehu du ya gona e lewa, ke buuswa yona ka nosi motho o kgona go nwa metsi.

Dipaba, ke dilo tse ba goba ba di fula ke moka ba di phaphasa ba di enela ka metsing, tsa re kowa di kolobile, ba di mona. Ditsie e bjale ka lesobosobo, e be ba kagela buupi-nyana ka marago go yona, ke moka yo mongwe le yo mongwe o ja ka le tee go direla gore yo mongwe le yo mongwe a be le motsetanyana.

21 Dikenywa tse dingwe tee mago, makata, mabilo, dintlho, diphaya, ditlhatswa, magapa le ditlouma ke meselo ya mosegare. Mago le makata ge motho a ile a ja ka maatla a lumisa ka teeng. Setlhare sa ona ge motho a fitlha gae, basadi ba swanetse go apea morogo wa mosiki le thepe ba je ona, ke gona motho a ka sekeng a loma nka teng.

Mogaba, lesokgwa le marowa, ke ditlhare tse dingwe tsa go lewa, empa e be dimela magakala. Moselong owe o be o lata ke masogana, ge ba tsoboya nao, o mongwe ba isa ga makgolo wa bona le meselo e bjale ka mogamaka le mametse. Gore ba ga makgolo wa bona ba se ke ba šitega. Mokgoryana a fe wa nyala, ka go riala motlhang a yo nyala ge a ile a tlhaellwa a na taba ba mo fa mosadi wa gage a beka.

Ka morago ga mowe gwa tlhaga tlala ya marapo, tlala ena a ya ka ya bolaya batho. Banna, basadi le bana e be ba tsama ba topela marapo, ba isa lebenkeleng, ke moka mong wa lebenkele a ba rekela ka maupi. Gana mowe mosogana o fela a romela seubana go fa mosadi wa gagwe gore a se ke a šitega.

22 Ge mothepa a ka tlhala dilo tsewe ka moka mokgonyana, o swanetše go di rera ba ga makgolo wa gagwe ba swanetse go di lefa.

Ka baka la phiso ewe e ilego ya ba ntshe, go kwagala gore dikenywa tsewe di ngwadilwego ka mogodimo e be di hwetswana kgaufi le dinoka. Tsa kgole le dinoka di be di omeletse, ge motho a ija tsona a thoma a e ntsa gore dikolobe a kgone go di ja.

Monna le ge a setse a feditse go nyala, moselo owe a boyago nao o swanetse go fela a e fa mosadi wa gagwe. O mongwe o ja le batswadi ba gage. Le ge monna a bikile, makgolo wa gagwe o swanetse go mo fa, makgolo wa gagwe le yena ge a ile a thopola, o fa bana ba gagwe kabelo ya bona. Bana ba gagwe go bolelwa ka mokgonyana wa gagwe le moredi wa gagwe.

23 Basedi ba ba goba ba e ya ba sela ka mosola wa lepele, e be ba phela ka bothata, ka gobane e be gona le makgema ka mosola wa lepele. Motho o be a ka se ke a sepela a le nosi, a sepela a e nosi a tsele lepele, ba molaela mowe thabeng. Go be go na le sediba le ga lehono se sa le gona, ba re, ke sediba sa makgema. Ge motho a roge-la gore o ya go nwa metsi, ke moka bona ba laletsa ba mona. Ge a tsena sedibeng ke moka ba motata ba molaya. Lesaba le lentsi le ile la fela felo fawe, ka baka la tlala, ba le moga ba sepela e le ba bantsi ke gore a ba kgone go le thoma.

Mokgonyana le ge a ile a thusa makgolo wa gagwe ka meselo, go nyala gona o swanetse go nyala ka baka la gore a ka se ke a bala meselo, ka gore a ba tlhalane. Ka mokgwa owe mokgonyana a go thusa makgolo wa gage makgolo wa gagwe o tla mo tshepa a re ke na le ngwana, o tla ja tsa moseo go isa go sa felego, go fela ga tsona ke lehu.

24 Dithorwana, bawe ba nago le dithorwana tsewe metlheng ewe e bego e le gauta, kudu re ka bolela ka gore e be e le leraga lewe go kwagalang gore mowe le diriwago gona, balebendi ba dula ba lebeletse gore ge motho a etswa ba mo lebelle, ba direla gore a se ke a tšwa nalo.

Dithoro e be di le ka mokgwa owe. Mosadi o be a di tlhokomela kudu, gore tsa se ke tsa fella le ge e le ka e tee ya se ke ya rotha. Ba fela ba ntsha ka le gofi, ba rita morito, yo mongwe le yo mongwe a hwetsane kgokolwana ewe a kgemago ga bedi la boraro a fetsisa. Mmolelo o re, butsi a butsi buja mabuka.

Morito e be e le setlhare se tlhare a se alafe ka go tlala. Ka morago ga morito ke gona ba kgonago ba ija dilo tse di ngwadilwego ka mo matlakaleng a ka godimu. Ba kgonyana ge ba okwa gore ga bo makgolo wa bona sesa se timile ba fela ba ba twapela, le bona ba dire mphokolo. Mokgonyana a fe wa nyala.

25   Sego sa metsi ge mokgonyana a ya kgopela sego sa metsi. Batswadi ba mosetsana ba tla gopola ka mokgwa o a ilego a thusa ka ona, bjale mokgonyana a na sa go nyala. Ka moka ba mo fa mosadi wa gagwe, ba setlha lepara dikgomo tsewe a swanetsego go ba fa ge a di bone.

Naka la tlou, lenaka la tlou e be ba sa nyalwe batho fela, e be ba nyala baredi ba dikgosi, le e kgosi e tsea moredi wa kgosi e ngwe. Motho yo mongwe le yo mongwe yowe a nyakago go tsea moredi wa kgosi o swanetse go ntsha naka la tlou, ka ntle le lona a ka se ke a mo tsea. Le ga baredi ba ntona e kgole go bjale.

Batshoti ke gore batho fela, e be ba sa nyalwe ka lenaka la tlou, ke bo morwa mang ge ba tla ba ba nyalwa ka lenaka la tlou. Go bjale ka merepo e be e apara ke baka mosata morepo wa phala le pudubudu le mantona.

26   Dikgomo, bjale ka gore mabakeng a la a dintwa, motho fela o a sa ruwi kgomo, dikgomo e be go ruwa dikgosi le mantona awe a nago le batho ba bantsi. Ka morago ga dintwa, batho ka moka ba thoma go ruwa dikgomo. Ba re, motho a be a bereke ngwaga ka moka a berekela kgomo ka e tee.

Moredi wa kgosi, ke gore motho ge a tsea moredi wa kgosi, o fo nyala go lekana le methapa e mengwe, ga go na phapano.

Ge tsee ga kgoši go batho fela, basadi bawe kgosi o fo ba nyala bjale ka basadi ba bangwe ge ba nyadiwa. Dikgomo tsewe di nago ka godimu ke dikgomo tsa go nyala mohumagadi. Tsona lesome le tse tharo goba le tse nne ba ntšha.

Mokgonyana le mogogadi, ke gore mokgonyana ge a editse go nyala, a bikile mosadi wa gagwe. Ge a e fa makgolo wa gagwe selo, o fo mo fa, fela ge ditaba di ile tsa ba ka mokgwa o mongwe le ge ditaba di ka ba kgorong, a bolela gore ka tsatsi la gore ke ile ka fa makgolo selo. Taba ewe a e kwale. E be a mo fa ka go bona gore le yena o mo fa sa gagwe.

27 Ditseka tsekaane. Ge motho a nyetse dikgomo tsa gagwe ba di smogetse, ba tla nyaka bakgonyana gore ba ntshe mphaka wa dikgomo, ka ona bare kgomo e ngwe ge ile ya hwa, ba tla tswia ka ona. Selepe ke sona ba tla aga l3wqkq lq eiktomo. Kgati ka yona ba tla gapa dikgomo. Ke dilo tsewe ba di nyakago ka morago ga mo ba nyadi ba setse ba nyetse.

Kobo le patsi dilo tsena ke tsa mafello, go bjale ka yona kgomo ya tswetsi. Ke gore mokgonyana wa fetlha a kgopela sego sa metsi ke mcka ba monyaka kgomo ya tswetsi. ge a ntshitse yona, ba monyaka patsi ke gore motshaphase le kobo ya bosego ya mmago ngwana. Pudi ya maduma le nku ya malomo wa batswadi di sepela le dikgomo go dia go nyala le dilo tse tsa mphaka, thupa le selepe.

28 Mehuta ya dikgomo tsa go nyala, ditshadi dipholo le diphagola. Motho a ka fo ntsha ka mokgwa owe a ka kgonago, a re re lesomeng la dikgomo mogongwe dikgomo tse di phaethago menwana e medi ke diphagola le tshadi tse pedi, go lukile fela kgopolo e kgolo ba nyaka ditshadi ka gobane di tla tswala, le ga go le g bjale ba ka se ke ba di gana. Kgomo e ya goba ila ke ya poo yona ba re o rugile ba ga makgolo wa gago, ka go riale mowe mokgonyana o swanetse go ntsha pudi a lefe maroga. Go bjale ka pudi ya phoko ke maroga, mokgonyana o swanetse go ntsha selo a ba gole pudi.

Kgomo ya tshupja, kgomo ena e be e sa dumella go ya bogweng,

ka gobane batho ke ditshupja. Mokgonyana o swanetse go e midisa dinaka ka selo, ba kgone ba e amogela.

Matsatsi a bo lehono, dikgomo tsa ditshupja ba nyala ka tsona, a ba sa dira mokgonyana molato a nao, mowe go sa ilago ke kgomo ya pôô. Moleo kgomo ya poo mokgonyana o swanetse go e fagola a kgone a yo nyala ka yona.

29 Basukulugi, mona lefaseng la gesu, ga gona batho ba bantši bawe ba sokulugileng. Le bona bawe ba sukulugileng monyalo wa bona o fo swana le wa baheteng. Ga gona motho yowe a romelago ngwana wa gagwe sekolong. Sekolo ba fo tsena sekolo sa gae ga mogo le lebollo, ka go riale mowe lefaseng la gesu go sa tletse sesotho.

Mowe go nago le phapano, ke mo fela ba bangwe ba rwala mabele a bona ba ya ba dira ka laneng la mot e wa yo mongwe ke moka ba rwala yaba bjalwa bja tlhaana. Ba bangwe ba setla maupi a mantsi ba rwala ba isa bagadi bja ngwanana ba yo bitša dikgomo. Le go beka g g bona ba beka mosegare, a badie sebokaboke.

Mosogana o swanetse go bolotsa mosadi wa gagwe go fitlhela a loga. Ditshinyagallo tsa mowe lebolong, mosogana o ntsha lesome la maseleng ke setlhatlhe sa mosadi wa gagwe, le ee ke sa go sikinya kokoi seotlo, le dikobo tsa ditlhamo tsa mo ba bina malope.

30 Motisi wa monyalo, mokgonyana ge a nyala batswadi ba kgarebe ba tla motsa gore re nyaka dikgomo tsa go goma ga gore, ge a ee natso batswadi ba kgarebe ba ka ee ke ba thaba. Ba tla fela ba mo gopclela gore ke mpja a na selo. Motlho o mongwe gore ke ba dira gore moredi wa bona a tlhale.

Kudu ge makgolo wa motho wa kwa a re ke nyaka kgomo tsa gore ke gore makgolo wa gagwe o na le molato, ka go riale o direla gore mokgonyana a montshe mowemolato, molato wa makgolo ke molato o mogolo wa dikgomo. Mokgonyana a na dikgomo tsa go ntsha makgolo wa gagwe mowe molatong, makgolo wagagwe o tsama a kolota. Go motho yowe a hwetsanago dikgomo ke moka o tla tsea ~~usxi~~ moredi wa gagwe ka gobane o tla motsa gore a ke na mokgonyana, ka mokgwa

o o mponago ka ona ge o ka napa o tsea moredi wa ka. Monna yowe ge a kwana le taba e, ke moka o tsena ka lapeng e ba mokgonyana. Yola wa pele ba mitsa ba mo fa bonyanyana bja gagwe wa tswa ka lapeng.

31

Tema ya boraro kamogelo monyalo.

Maduma a pudi ya kamogelo. Ke gore ke ge motho a e ya go nyala, pele ga gore ba e go nyala, pele ba swanetse go tsibisa ba leloko gore ba kgobakane ba ba supe dikgomo tsewe ba yago go nyala ka tsona. Ke moka ba kgone ba roma batho go nyala.

Bjale ka ge go tlhalusitswe gore banyadi ba swanetse go ya ka mabanyana. Ge ba fitlha ba ntsha pudi ke maduma. A ba ba botse selo, ditaba ba tla ba botsa ka moswana.

Ka moswana ke gona ba tsogago ba ba botsa gore re tllile nyala. Makgolo wa bona, o tle ba botsa gore ke le kwile boelang nthago, ke tla le botsa ke sa tsama ke botsa ba gesu. Kw moka ba boela nthago.

32

Makgolo wa gona, a rate gore bakgonyana ba gagwe ba re ge banyala e be ba e nwa metsi, o dira bjalewa. Ke moka a tsibisa ba gabo gore ka tsatsi la gore bakgonyana ba atla ba tla go nyala. Ke moka o romela sebaka go tsebisa bakgonyana gore ka la gore re hwetsaneng. Pudi e le ya maduma ba e beile ba tllilo botsa ba gabo gore bakgonyana ba ile go fitlha mo ba dumedisitse ka pudi se.

Bjale ba tsena monyalong ka mokgwa o ke tlhalusitsego ka ona ka matlakaleng a ka godimu. Ka morago ga mo ba feditse go phophela ba tshela pitsa e kgolo ya bjalewa ba bea ka ngwakong wa bakgonyana, ke bja bakgonyana. E ngwe ba e bea kgakala ke pitsa ya bagogadi.

Pitsa ya bakgonyana, bakgonyana a ba swanela go nwa, ba letela beng ba dikgomo gore ba tle ba nwe nabo. Motho yo mongwe wa tswa o botsa batswadi ba mosogana gore go fedile, bjale ba re file bjalewa. Ka moka ba bolesogana ba tllilo tsena ka ngwakong

33 ba nwa bjalwa. Ge ba feditse ke moka ba tloga go šala banyadi, bona ba tla tloga ge letsatsi le e ya madikela. Kamogelo ya dinyalo, ka morago ga mo ba nyetse, ke moka banyadi ba a tswa ba šupa ba a makgolo wa bona dikgomo. Ge banyadi ba ile ba ntsha thupa ya dikgomo le mphaka le selepe, ba di gapa. Ge ba sa ka ba ntsha dilo tsewe ba ga makgolo wa bona ba ka se ke ba amogela dikgomo, ba tla goma natso. Ba tla diamogela motlhang ba tlisago dilo tsewe tsa kamogelô.

Ge dilo tsa kamogelo ba di ntshitse makgolo wa bona o botsa bakgonyana gore di gapeng le di tlise, ke moka ba di gapa ba di isa. A ka se ke a dumela gore di dule ga mokgonyana, ka baka la gore a ka fela a uta manamane a tsona, fela ge a bona gore mokgonyana wa gagwe o lukile a ka fo dira gore di be di dutse ntshe, empa ga se molao gore moredi wa gagwe a yo apea le dikgomo tsa go mo nyala.

34 Ge makgolo wa gagwe a bona gore dikgomo di ka tla tsa mo lapisa ka baka la go tlhoka modiši, o no di lesetsa ga mokgonyana. Mokgonyana a ka fo ba a di sumisa ka mokgwa o a ka kgonago. Ge kgomo e ngwe e ka hwa, mokgonyana o tsebisa makgolo wa gagwe gore kgomo e ngwe e hwile. Makgolo wa gagwe o ya go tswia a rwala dinamama a isa gae ga gagwe. O tla fa moredi wa gagwe maabe wa gagwe, le letlhakosena la lesaka lesala le mokgonyana. Ke gore ke nama ya go tswalla lesaka. Ge kgomo e ile ya tswala o swanetse go bega ba ga makgolo wa gagwe gore kgomo e tswetse ka tshadi goba pholo.

Makgolo wa gagwe o swanetse go fela a e ya a bona dikgomo tsa gagwe. Le ge pego ya more kgomo e tswetse o swanetse go bona mmala wa namane, go eleletsa ge ba re namane e hwile a yo bona mokgopa wa yona gore ke nnete ke yona. Ba ka se ke ba lesetsa go tswia ka gobane e ka sinyega.

Mokgonyana a ka se ke a kgona go tswia a kgomo a ija, ka gobane ga se tsa gagwe, yêna ke molebeledi fêla.

35 Ke bona ba ga makgolo wa gagwe ba swanetsego go mo ngwathela.

Mosadi yo mongwe wa ga Makokoropo o ile a hwela ke monna, bjale moredi wa gagwe a ratana le mosogana wa ga Masete. Ba nyala moredi wa gagwe, ka baka la go tihoka modisi, a lesetsa dikgomo bogadi bja moredi wa gagwe. Mosadi o ile a bona mebala ya dikgomo.

Dikgomo di be di phela ka go kgasetsa ka thabeng. Dikgomo tsa tia ke tladi, mokgonyana a bona gore tsa makgolo wa gagwe a tsa teiwa, a no tlabela makgolo wa gagwe mokgoši. Ge a fitlha makgolo wa gagwe, mokgonyana a šupa makgolo wa gagwe gore kgomo e ke ya gago, makgolo wa gagwe a gana.

36 Mokgonyana o ile a tswia dikgomo a di ja. Lebaka la gore makgolo wa gagwe a yo gapa dikgomo. Mokgonyana a ya a ga na le kgomo e ngwe ena le namane. Ditaba tsa ba tsa ya kgorong, kgoro ya re, mosadi o swanetse go gapa dikgomo tšewe tša go hwa Masete ke tsa gago, ka gobane le goja go ile gwa ja wena. Ge o be o bona gore ke nnete kgomo ke a makgolo wa gago bjale makgolo wa gago o gana go ja kgomo e be o be o butsitse banna ba bangwe. Le ge kgomo e be e bola a e bolle wena, e bolla mong wa yōna.

Mokgonyana wa mohuta owe ke mokgonyana yo mobe, a se tšešlanō e botse. Ka dipelaela tša makgolo wa gagwe ba ka se ke ba ba le bophelo bjo botse. Mokgonyana le makgolo wa gagwe go ya kgorong ke phōšō. Ka morago mokgonyana a tlabela a babja, ka moka a hwa.

Ditlhatse. Ge dikgomo di ea go šupiwa ba ga makgolo ba ga makgolo ba bitse ba gabo ba kgobokana, ba nyadi le bona ba ba swanetse gore ba be le sebaka sa bona, bala le bona ba be le sebaka sa bona. Ba kgone ba ba šupa dikgomo tsa bona. Taba ewe ke botlhatse, ka gobane ditaba di re pele le morago.

37 Motho yo mongwe le yo mongwe o tlhokomela mala wa dikgomo. Batho ba kgale e be ba na le pelamedi, ba di bea ka dipelong tsa bona. O ka kwa mokgalabje a sa tseba mebala ya go nyala mosadi wa gagwe. Batho ba matsatsi a no re lebala kudu, go bonagala gore re lebadisa ke go ngwala mebala ya dikgomo ka dipukung.

Go bona dikgomo a se go tsea motho yo mongwe le yo mongwe yowe a lego kgaufi o swanetse go tla a bona amala ya dikgomo. Ba dira ka mokgwa owe go direla gore yo mongwe ge a ile a hwa, yo mongwe o tla šala. Ge ba ka tihalana motho goba batho bawe ba go bona ke bona ditlhatse tsa taba ewe. Molato o mongwe le o mongwe o a tlhola ke ditlhatse, ka ntle le ditlhatse le šita go atlhola.

38 Go bitsa batho ba sele gore ba tle ba bone dikgomo tsewe mokgonyana a nyetsego ka tsona ke taba e e diregago kae le kae. Botlhatse bja leloko ka le tee, ga bo kwale kudu, ka gobane go na le seema se ba rego tshwene tsōgō e tišela ga gabo yōna. Ke nnete ga gona motho yo a ka latlhago wa gabo, o swanetse go leka ka mantla gore a mo emelle. Motho wa theko o tla bolabola tharešo ewe a e bonego.

Go bjale ka ge ba sa thoma go supetsana dikgomo tsewe di swanetsego gore di tsewe di ye go nyala. Motho yo ba dulago nae kgaufi ba mmitša gore le yena a tle a di bone. Le ge ba roma motho wa leloko la gabo gore a š go nyala, ba swanetse go mo roma le monna o šele, ke yena tlhatse. Le bona ba phopedi ba ka se ke ba fo phophela ba le nosi ba tla bitša ba theko bawe ba agisanego nabo gore le bona ba be gona. Motse go swa ya ba batagani, seseki se noši selle pudi ya phokwana. Ke re mona ntso a e kgamole, e tlang le nkwiseng ba ga mokete ba tlile ba tlilo nyala. Ka moswana ge ditaba di eme ka mokgwa o mongwe nka tla ka šita ke ditaba.

39 Lehu ke le tee, ba bangwe ba tla hwa ba bangwe ba šala. Ge ditaba tsa tseano ya bona di eme ka mokgwa o mongwe, ke bona ba tla thusago, go tihalosetsa bawe ba sa tsebego, gore ba kgone go lamolanya bafapani.

Go fana oa le ba babedi.

Dilo tsa go fa makgolo wa gago le ba babedi, motlha ditaba di eme ka mokgwa o šele, makgolo wa gago ge o motsa gore ka tsatsi la gore goba ka tsatsi le lengwe ke ile ka go fa selo sa gore, o wa

gana ka gobane le tlhanogelane, mola e be le sa kwana. Ka go tlhoka botlhatse ke moka o lobile. Mowe re hwetsana seema sa gore, a lee le tletse la boa le tletše.

Go lekana ga dikgomo le dilo tse di amogetswego. Dilo tsena tša go nyala mosetsana ka moka ga tšona di bolokwa gabotse, dikgomo di dulela mmogo, dipudi le tšona ga tšona dikobo le dilwana tse dingwe le tsona. Ga gona le swao lewe ba ka le dirago leswao la tsona ke mebala ya tsona. Ge di ile tša hwetsana tse dingwe dikgomo di fo tsena ka sakeng ka le tee, dipudi ka šakeng la dipudi.

40 Kgale e be ba setlha le para, tshetlho ewe ya bona, e badile dikgomo tsa go nyala tsewe di šetšego gore a tle a fetšiše monyalō wa gagwe, tsewe ba di bonego ba di beile ka dipelong tša bona. Dilo ka moka tša monyalo dia ngwadiwa, fšla dilo tše di kgolo tšewe di gopolwago ka maatla ke dikgomo dilo tse bjale ka dikobo le tshalete a di gopolwe kudu. Digopudiwa motlhang ba tlhanogelane, ka baka la gore ba tlhalana.

Dilo tsewe ge di lekane mowe monyalong wa bona ke moka ba šupa ba leloko gore le a di bona dilo tse a ke tse di nyetsego. Ke moka ba yo boloka ka ngwakong. Go fedile ke moka ba palakana. E bolweketswe motlhang owe lerato le fšla.

Bona ka babedi ba ka se ke ba kgona go boloka thoto ewe ya go nyala. Di swanetse gore di tsibiwe gore tse ke tsa go nyala moredi wa mokete, di be le tsela ya tsona. Gare le ge papa bona a hwile e be e le gore dia tsibja. Gwa se ke gwa ba le phapano magareng a bona ba gagwe. Mokgonyana le yena o boloka thoto ya gagwe ka ngwakong wa gagwe le yena ke botlhatse bja gagwe.

41 Ge makgolo wa motho le mokgonyana yo mongwe wa bona a tlhagšla ke kotse ya mollo a swela ke ngwako, o roma motho gore sepela o ba botse mono, nna ke tlhagetse ke kotse, a thuse ka bukwana ela ya gago ke ngwale phatlho ela ya mo nyala, ke moka wa mo fa ba go yo tsoša eka ya go swa ka boswa, e a gona e a bošla.

Ngwana yo mongwe le yo mongwe o tla tla a bona ka ntshe gore

mokete o ile a nyadiwa ka dikgomo tsa go goma ga gore le dipudi.

Go swela ke ngwako e le gore moredi wa bona o betše a dutši bogadi le baka le le telele. Mowe batswadi ba gage ba sa tlhweng ba gopola gore moredi wa bona a ka tlhala, ba se ke ba ngwala gape. Ka morago ga mo a tlhadile, makhulu wa bona o tla šala a tiile ka dibaka tsa molomo le ditlhatse tsewe dillego tša bona. Ge e le mabapi le barwa taba kgolo ya go kgodisa bana ke dipuku tsewe ba ngwadilego dithoto tša baredi ba gagwe. Ka gobane moredi

42 yo mongwe le yo mongwe dikgomo tšu go nyala yena, di na le ngwana yo mongwe wa motlhankana di mo lebaneng. Ge dibukwana tsewe di le gona ba kgona go bona gore yo o nyetswe ka dikgomo tsa gore ba kgone go tseba tsela ya tšona.

Makgolo wa gagwe o swetswe ke ngwako, sa mokgonyana le sona se latlhegile. Ba lebadisitse ke gore ke kgale. Ka go riale mowe ka moka ba mona lesufing. Ge e le mabapi le dilō tša go nyala bjale ka ge e be ba sa phophelane ba le ba babedi ba tla no bitša batho bawe ba goba ba le gona ga mogo le dibaka ba tla go gakolana. Bothateng ke ga barwae, bona ba tla ba ba ya ba ntsha ganya ke kgōrō.

Tema ya 4 lenyalo la go nyadiwa.

Tšeiso dikgomo tša tšeišo, ke dikgomo tša go tšwa matsōgō ga papago mosogana a tseisa morwa wa gagwe mosadi ka tšona. Goba di tšwa moredi wa gagwe, ke gore ke dikgomo tša go tšeiša.

Go tseisa papago motlhankana ge a ile a motšeiša mosadi, go lukile ke mosadi wa morwa wa gagwe o tšeišitše ke papagē.

43 Papago lesogana ge a ile a tšeiša morwa wa gagwe mosadi wa mathomo ke moka. Ge mosogana a nyaka mosadi wa bovedu o swanotse go tšea ka dikgomo tša gagwe. A ka sesa boeletša go mo tšeiša mosadi.

Go bjale ka ge monna a na le barwa ba babedi le ba setsana ba bane. Papago bona a tsea dikgomo tsa moredi wa gagwe wa pele. Ka morago o tsea dikgomo tsa yo a latelago yola a tseisa moratho .

Dikgomo tsa ba babadi ke tsa papago bona. Ge a nyaka mosadi wa mokokotlelo a ka bolabola le mosadi wa gagwe, a tsea mosadi wa mokokotlêlê.

Dikgomo tsa wa lekgothwane, ba di lesetsa gore di tswalle. Empa le tsona ba swanetse go tsea mosadi, mosadi yowe ke mosadi yo a lebanego moratho. Ka gobane mosadi wa mogolwane ke yola wa mokokotlelo wa papage. Ge papage a ka hwa o tla šala a dutšî nae. Le ge a ka se ke a ya ka ngwakong wa gagwe, empa dilo tsa lapa la gagwe molaudi ke yena.

44

Ke molao wa sesotho gore dikgomo tsa baredi ba motho di tsee basadi, go direla gore yo mongwe le yo mongwe a be le mogadibo wa gagwe. Gore ge a etswa bogadi a be le mowe a swanetsego go bea tlhaana ya gagwe. Ge ba ka ja dikgomo tsa yo mongwe ka molomo, moredi wa bona o tla dula a ba llela. Le ge a ka ba le ngwana wa motlhankana, o tla tlhoke lapa la gagwe la nnete lewe a swanetšego go tšea motswala wa gagwe.

Monna o ba le bana ba babedi, papago bona a bona gore ngwana wa gagwe wa pele wa motlhankana o godile, bjale yena ka noši a na dikgomo tša gore a tšeiše morwa wa gagwe. Bakeng sa gore a tsame a kolota dikgomo tsa go lefa molato wa morwa wa gagwe, o tsama a kolota tsa go motseisa mosadi.

45

O kolota dikgomo ga ngwanabo, a mofa, a tseisa, morwa wa gagwe mosadi. Dikgomo tsena a di kolotilego, di swanetse gore di lefe ke papago lesogana. Ge papago lesogana a ka falla, a sešu a bona dikgomo tsa go lefa molato, morwa wa gagwe o šala a lefa molato owe.

Tsela ya go lefa molato wa mohuta owe, ke gore ge ele papagwe mosogana, o swanetse go tseisa morwa wa yola a go kolota dikgomo go yena, tsa go lekana tsela a go kolota. Le ge moredi wa morwa wa gagwe a ka nyalwa, o swanetse go tsea dikgomo a fe mong wa tsona bjale ke moka go fedile. Mowe re hwetsana seema se serego boya kgomo ke boboya kgomo. Dikgomo tsewe di swanetse go boetswa ga

mong wa tsona kantle le go rera, ka gobane o kolotile ka bothakga.

Mogolo le yena o swanetse go tlohpha dikgomo a di fa moratho le yena a tsea mosadi ka tsona. Ge ba kwana ke moka dikgomo tsewe di etse ruri. Ge ba sa kwane gona, mogolo a ka re go b na gore moredi wa moratho o nyetse a re, mphe dikgomo tsa ka, o tla mo fa empa taba ewe a se molao. Ka gobane ke ngwanabo, ke go se tsentshe tsa marumu ka motseng, le ka se ke la gola ka moka yo mongwe o tla hwa.

46

Bjale ka monna yo mongwe wa ga Saai, mogolo o be a na le ngwana wa modisi, yena mogolo a na le moratho wa gagwe. Ka moka ga bona dikgom tsewe ba go tsea basadi ba ile ba tsea ka dikgomo tsa kgaitsemi tsa bona. Yaba mmago bona o na le dipudi tsewe a ileng a di reka ka mabele.

Karogano, ba ile ba a rogana dipudi, moratho a reka kgomo ya tshadi ka karolo ya gagwe. Ba dutsi motse ka o tee, a e bea ka šakeng, modisi ke ngwana wa mogolo. Ka mowe šakeng di gona dikgomo tsa bona, le tsa mafisa. Kgomo ya tswala manamane a mane, mogolwane a re go moratho o swanetse go fa ngwana wa ka madisi. Moratho a re bjang, ngwana yo ke wa ka le nna, nna nka mo thuša ge a tihaeletse ke dikgomo tsa go nyala mosadi. Mogolo a se ke a kwa. Moratho a mo fa kgomo ya madisi, a napa a tswa ka motseng. Ngwaga a wa ka wa fela, mogolo o ile a hwa.

47

Lapa a le je lengwe, polelo ena e fapane le e ya ka godimu, ka baka le, ke motho o adima dikgomo tsa go nyala ga ngwanabo ka malapa, gona mow o swanetse go di boetsa. Ge e le mong ngwana wa mmago yola go anya letswele ka le tee, ga go direge. Go batho ba bangwe ba dira, go rena ba bina tlou awa.

Ge ngwana wa rangwane a ka adima dikgomo ga ra mogolo wa gagwe, kadimo ewe yaba motlhomong ra mogolo wa gagwe, o tla tsea dikgomo tsa moredi wa gagwe. A tsea mosadi ka tsona. Dikgomo tsewe ge moadimi a di bone, o swanetse go di boetsa. Ge e le gore ke tsa maatla a ramogolo wa gagwe o swanetse go di boetsa empa tse dingwe goba ka pedi ka mokgwa o a ka kgonago, o tla mo gafela tsona. A

re tsewe tsea ngwana wa moratho wa ka.

Imago lesogana, mosadi le yena o noba le dikgomo tse ditiago tlhogo ya gagwe, ka baka la mabele, O lema mabele a rekisa ka morago a ba a reka dikgomo. Dikgomo tsewe ka tsona o tlilo di fa morwa wa gagwe gore a tsee mosadi ka tsona. A mo fele gore a kete diketo ka tsona. O mo fa tsona kowa a bona gore o godile.

48 Ka go riale mosogana yowe a yo fa ke mmage dikgomo, ke g re mosadi yowe ba re ke mosadi wa go tseisa ke mmage, ke ngwetse ya gagwe. Ke basadi ba bantsi bawe ba kgonago go tseisa barwa ba bona ka dikgomo tsa matla a bona.

Dikgomo tsa mosadi, monna a ka tsea mosadi, mosadi wa gagwe a ba moopa, empa mosadi yaba motho yo a šomago kudu. A lema mabele a rekisa, a reka dikgomo. A ba a bona a na le dikgomo tse dintsi. O no di fa monna wa gagwe a re mogatsa ka tsea dikgomo tse o tsee mosadi ka tsona, motlhomong lapa le ka tsoga. Ka gobane ge re ka hwa di tla šala di lewa, ya ba lapa la rena le hwile.

Monna o file ke mosadi dikgomo, mosadi yowe a yo motseago ke ngwetse ya mogatsa monna, ka theko ke mogadikane. Monna a ka se ke a kgona go dula ka ngwakong ga yola moswa, o tla tsena, a goma a tsena le ka ngwakongga yo moswa. Lehufa le a tsoga ba thoma go fapana, go fitlhela mosadi a yo monyana a fiwa tsa gagwe dipitsa a apha.

49 Basadi ba letsatsi ka le tee, ba ka se ke ba bolayana. Oe ba le ba babedi ba kwana, empa ge monna a ka nyarela ke moka kwano ga e gona. Molato keng, molato ke gore ba lwesantsha ke marakabele go lopa ka tlhogo.

Mosadi wa go fa monna dikgomo, a re a tsee mosadi ka tsona, mosadi o a na mosadi, ka baka la gore ge a ka ba le ngwana wa ngwanenyana, dikgomo tsa gagwe di swanetse go laola ke mosadi. Di ka laola ke morwa mosadi yowe ge makgolo wa gagwe a hwile.

Makgolo.

Makgolo, makgolo a e noba leina la mowe motho a tseago mosadi fela, awa, morwa wa motho o tsea mosadi, ke moka mosadi a belega bana. Bana bawe ge ba lebeletše batswadi ba bo papago bona, ba re ke bo makgolo.

50

Basadi ba hwetsana dikgomo ka ditsela tse dintsi, bjale ka mabele go bopa dipitsa go loga magogo le go sekela bjane. Dilo tsewe di tlhokega kudu, ka go riale go na le batho ba ba tlogo ba reka. Ka lebaka le lengwe ka mabele o dira bjalwa, ke moka a rekiša (naleng). Ba bangwe ba kgona le go loga metlhotlo. Ba bangwe ke dingaka ba laola batho ba bile ba alafa malwetši. Mabapi le go fa monna wa gagwe re hwetsana gore ka mokgwa o monna a sa laolego selo, ka dilo tsa mosadi yowe a go tseisa ke mosadi wa gagwe.

Seema se re, mphemphe e a lapisa, motho o kgona ke sa gagwe.

Ge a file morwa wa gagwe, ke moka o mo fetse ruri. Ge mosadi a ka ba le ngwana wa mosetsana, a ka se ke a di laola bjale ka ge a file monna wa gagwe. Ge mosadi a sa mo direle polelo ya gore dikgomo tsa ka di lobile, empa ga go na se a ka se dirago.

Monna o tsea basadi ba babedi, bjale ka Motala, mosadi yo mongwe a ba le bana ba banyana, yo mongwe batlhankana ga go na mowe ba ka hwetsanago dikgomo tsa go tsea basadi. Mosadi yola wa bana ba basetsana, o hwetsana dikgomo ka baredi ba gagwe.

51

Bana ba mogatsaka.

Mosadi yowe a nago le dikgomo tsa baredi, o a dira gore a tseise bana ba mogatsagwe, ke gore bana ba mogadikane. Mosadi wa go tseisa ke mmago ka malapa, o thata kudu. Ka gobane dilo ka moka ga tsona tsa ka mowe lapeng di laola ke mong wa dikgomo, goba o dirile bjalwa, mosadi o bega mmatswale wa gagwe wa dikgomo, mmagwe lesogana ke mokgopedi.

Mothepa ge a sale ga gabo, dilo tsewe ba isago bogadi bja mosetsana, di tsena ka lapeng la mong wa dikgomo, ka moka ga tsona di laola ke yena, ka gobane dikgomo ke tsagwe.

Mogadikane a ka se ke a adima yo mongwe mogadikane dikgomo tsa go tsea mosadi wa morwa wa gagwe. O nyaka fela ge yena a ka mo tseisa mosadi, gore bana gamogo le dikgomo tsa baredi bawe e be tsa gagwe. Ge mosogana a na le kgopolo, a ka die bona gore a se mosadi wa gagwe, ke mosegela.

52 Ke nnete ke mosegela, ka baka la gore ge mosogana yowe a ka hwa, ba swanetse go mo felegetsa ka tsela ya bogope. Ba mo fa kela sesa ka maragong, ke gore ke yena mosadi wa gagwe.

Ngwako wa mosadi yowe, ba swanetse go mo agela ka theko ga ngwako wa mmatswale wa gagwe. Ka go riale ke tshupo ya gore dikgomo di tswa mong wa ngwako o. Ge monna yowe ba mo tseisitsego a ka ba le lerobo le, mosadi yowe, mong wa dikgomo a ka fo mo ntsha, ga go na sewe a ka se bolêlago

Tsa go tia monna, ke gore ke dikgomo tse di sumilwego ke monna, monna o ntsha dikgomo tsa gagwe, ke mosadi wa maatla a monna wa gagwe, ga go na motho yo a phatlhaganego nae. Gana mamuwi, ka go rialo mowe ga go na motho le ka o tee wa kgaitsemi ya monna wa gagwe a ka tlogo a mo tswenya.

53 Monna yo Tsobola Mašumu, o ile a tsea mosadi ka dikgomo tsa mogadikane wa mmagwe. A beka mosadi a mmekela ka lapeng la mmagwe. Motswi wa dikgomo a thoma go belaela, a re, ngwetsi o be a swanetse go bekelwa ka lapeng la ka.

Mosogana a bona gore ditaba di bothata, a ka a sinya sebaka o ile a ya makgoweng a soma a reka dikgomo, go fitlhele a tlhakanya dikgomo, ke moka a di fa mong wa tsona, mosadi a sešu a ba le ngwana, ka gobane o ka se ke wa ntsha dikgomo tsa go tswa ngwana wa mosadi yowe. Ge a belega bana o sešu wa fa mong wa dikgomo, bana bawe ba ana dikgomo.

Go thikišana ga bana ba motho.

Motho o ba le bana ba batlhankana bjale ba se ke ba ba le dikgaitsemi, bjale bana ba ge ba tlhalifile ba nyaka gore ba

54

be le malapa a bona. Ba soma ba šaba dikgomo, ka dikgomo tšewe mogolo o tsea mosadi ka tsona. Ka morago o thikiša moratho, le yena o mo tšeisa mosadi. Ba aga motse wa bona o mogolo, ge modimo o ile wa ba thusa gore ba atele ke thari. Bana bawe ba go thikišana, ba na le kwano e kgolo, ga go na motho le ka o tee yowe a s wanetsego go ba aroganya, kantle le gore yo mongwe wa bona, a šite ke lekgeswa. Gona mowe ba ka s ke ba kwana ka gobane felo fawe a go na ngwana wa mmago.

Tema ya 5 mošomō wa monyalo.

Dikgomo tsa go nyala, bjale ka ge go na le ditsela tse dintsi tsewe monna a tsea go mosadi ka tsona. Gona le go adima, go tseiswa, go tseisana bjale bjale. Monyalelwa, yena o lla fela ge ba mo nyalla, a na taba le go nyaka go tseba gore dikgomo tse di tseago ngwana wa ka di tswa kae, goba di tswa go mang.

Baleloko la mosogana, batho bana ba gabo, ke bona bawe ba swanetsego go ba tlhalošetša gore dikgomo di tswa kae, ka gobane ke molato, gore mong wa dikgomo ge a rera, ba leloko ba se ke ba makala . Le mowe tse tseago gona ba go tsebe.

55

Dikgomo tsewe tsa go akingwa mabapi le go nyala mosadi, go bjale ba swanetse go nyala mosadi a se ke a di šumiša o mongwe mošomō. A ya a tlhaelwa mowe monyalong wa gagwe, o tla šitwa go boela ga motho yola a go adima ga gagwe, ka gobane ge a yo mutsisa gore o tlhaeletse ke tse kae, a bolela ka fase ga tsela a go mo adima, o tla mutsisa gore tse dingwe tsona o dirileng ka tsona.

Go šupiwa makgolo

Ba nyaka gore ge ba šupa makgolo wa bona ba hwetsane e le gore di ka mokgwa ola wa go adima ka ona. Gona ba tla kwana le wena, ge o tlhaeletse ke mogongwe batla kgona go go thuša.

Makgolo, makgolo le yena ka dikgomo tsewe mokgonyana a mo nyaletsego ka tsona a swanela go di ja ka molomo.

56 Molaš ke gore a tsee mosadi ka tsona. Ka go rialo mowe, ke gore ge moredi wa gagwe ge a ka tlhala monna wa gagwe. Mokgonyana o a tla a tsea mamuwi wa dikgomo tsa gagwe. Ge e le mabapi le dikgomo tsa ngwana wa pele, ge go se na ngwana wa motlhankana yo a godilego, dikgomo ke tsa papago ngwana, le mmago bona.

Mosetsana, dikgomo tša go nyala mosetsana a tša swanelwa go sinyiwa, ka mokgwa o o sa tsebakegego. Ge ba sa ka ba tsea mosadi ka tsona, le ge go na le mešomō e mengwe ewe ba nyakago go di šumiša, ba ka di šumisa empa ba swanetše go fela ba sia tše dingwe tsa ditshadi gore di tla fela di tswala ditla ba thuša mabothateng a mangwe.

Le ge moredi wa bona a ka tlhala monna wa gagwe, ba tla kgona go fokotša ka theko e ngwe. Molao wa bogolo-golo o be o le buina gagolo, ka gobane ge mosadi a ka tlhala monna wa gagwe, e be ba nyaka bo mammalane. Ge monyadi a ka nyala ka lesome, tša ya tša dula mengwaga, monyadi o fela a, e ya a bona manamane a dikgomo tša gagwe.

57 Go tlhala, motlhang mosadi a tlhalago, mosadi yowe o go bolotse batswadi ba gagwe ge e le motlhadiwa yēna lehumō le tsene ka lapeng. Ka baka la gore godimu ga lesome la dikgomo, motlhomong masome a mabedi a ka gapa goba go feta fawe.

Matsatsi a bo lebono

Molaš wa bo mammalane o hwile, empa a wa bolaya ke basotho, o bolatile ke makgowa. Ba re motho yola o be o sa mo fisa, o e o nyetše moredi wa gagwe, ka go riale mowe o monyaletse gore a je. O no gapa fela dikgomo tšela wa go nyala ka tšona. Goba ba fo fa tsa go tsofala go ba manamane a tsona ga go na taba amogēla.

Ge makgolo wa gago a ile a dija ka molomo, ba leloko la gabo ba swanetše go mutsisa gore a o isitse kae, ka dikgomo, ka gobane re ile ra di bona. Batswadi ba mosadi ke mahuhudi ba lle dikgomo ka legano. Go a bonagala gore moredi wa lena a tlhala,

58 ke gobane dikgomo tsa gagwe le di lle ka molomo lehono o nyaka gore a bone gore dikgomo le tla di bōna kae.

Mosadi a rate gore dikgomo tsa go tsea yena batswadi ba gagwe ba fo dija, le ge ba tihabile ba ile ba mitša gana taba le taba ewe. Le batswadi ba gagwe wa ba botsa gore nna ke tlhakelang, dikgomo tsa ka le lle. O nyaka ge ba ka tsea mosadi ka tsona. Mowe pelo ya gagwe e tla wa, ka gobane le ge a ka ba le ngwana wa motlhankana, o tla ya a tšea mosadi gona. Le yena o thaba kudu ge a fitlha ga gabo a tsena ka lapeng la mogadibo wa gagwe.

Tlala, ge makgolo a ile a sinya dikgomo ka baka la tlala, empa o swanetse go keka ka maatla gore a hwetšane tše dingwe a thibe tsela tsa mokgonyana. Bjale ka ge go tlhalusitswe gore dikgomo tsa ngwanana go tlhalusitswe gore dikgomo tsa ngwanana di swanetse go tsea kgarebe. Ba ga makgolo ge ba g yo tsea mosadi yowe ba swanetse go bega bakgonyana gore ro le tseela makgolo wa lena, ka goriale mowe ke gore dikgomo di a feta.

59 Mamuwi wa dikgomo tsewe ke yena a swanetsego go di šta pele. Ge mosadi a nyetswe a fedile, ke moka ba meka, makgolo o dira bjalwa, bjalwa bjowe ke bja mokgonyana makgolo wa gagwe o šupa mokgonyana makgolo wa bona, ga mogo le lapa la gagwe. Ke yena makgolo wa gagwe yo mogolo, mokgonyana a ka na leboga ka sewe a nago le sona pudi goba nku.

Go sinya monyalo

Ge batswadi ba mosadi ba ile ba sinya, bjale ka ge ba sinya ba leloko la gabo ba ile ba ba botsa gore le se ke la sinya empa ba se ke ba kwa. Motlhang ditaba di thathafile le ge ditaba dia kgorong, ba leloko ba ka fodula ba re, ke molato wa gagwe, ka gobane re mutsitse a se ke a kwa.

Dikgomo tsa go nyala kgarebe, ke gore kapela ge mokgonyana a nyetse, ba ga makgolo ba swanetse go fitisa dikgomo ba yo nyala kgarebe e ngwe le bona ba ka se ke ba di ja ba tla fitisa bala le

60 bona ba fitisa bjale bjale. Dikgomo tsa go nyala ga di na mo di emago di boele pele le morago. Ge bana ba ba tlhankana e sa le ba banyana, mosadi o dula le papago bona, ge go na le motlhankana yo mogolo mosadi o swanetse go dula nae, goba yo mongwe wa leloko.

Motho o na le barwa ba babedi, basetsana ba bane, papago bona a hwa, mogolo o swanetse go tsea dikgomo tsa yo mogolo a tsee mosadi ka tsona. Moratho wa gagwe, o tsee tsa ka morago ga yola, ke moka go šala basetsana ba babedi, mogolo o tsee tsa yo mongwe, tsa lekgothwane ke tsa lekgothwane la motlhankana.

Ka tsona dikgomo tsewe a ba swanela go raloka ka tsona, ba swanetse go tsea basadi ka tsona. Yo mongwe le yo mongwe mowe wa tseba gore dikgomo tsa yola di lebane nna. Le bona dikgaitsemi tsa bona ge ba tlile ga gabo yo mongwe le yo mongwe o swanetse go tseba lapa la gagwe.

61 Bana ba batlhankana ka banedi le dikgaitsemi tša bona ka nne, re setse re tseba gore yo mongwe le yo mongwe wa bona o swanetse go tsea dikgomo tsa dikgaitsemi tse pedi. Bjale mo yo mongwe wa bona wa motlhankana o a hwa a na le mosadi, dikgomo tsele di mo lebanego e so di tsee mosadi. Yola ngwanabo, a ka se ke a kgona go di laola.

Molao.

Ke gore dikgomo tsewe tsa go ba di lebane mohu, ge mohu a ile a sia morwa wa gagwe, ke yena yowe a swanetsego go tsea mosadi ka tsona, ka gobane ke dikgomo tsewe papage a go ba a swanetse go tsea mosadi.

Sena madi a se tswarege, ge ba bona gore bana ba mohu e sa le bosego, yowe ngwanabo o swanetse go tsea mosadi ka tsona. Mosadi ge a ile a ba le ngwana wa mosetsana, ba swanetse gore ba tseise ngwana yola wa mohu mosadi, go seng bjale mogolo goba ke moratho o ntsha tsa gagwe dikgomo a mo tseiša mosadi.

62 Mmago motlhankana le ge a na le tsebo ya gore dikgomo tse di lebane morwa wa gagwe, ga go na sewe a ka se bolabolago. Yena o lebeletse fela gore naa ngwana wa gagwe ba tla mo tseisa mosadi. Ge ba sa ka ba mo tseisa, mosadi a ka se ke a belaela, empa morwa wa gagwe ge a ka belaela, banna ba tla mo kwela. Mowe dikgopolo tsa batho ba tla gopola gore monna o bolaille ngwanabo, a re o tla šala a ija lefa, motho wa mohuta owe a ke a gola, ka gobane pelo ya mmago motlhankana e botlhoko, le ge a se na polelo ewe a ka e bolabolago.

Monna o tea mosadi, bjale mosadi a ba le bana ba banyana, ka morago yaba batlhankana, ya re ba eešu ba apiswa ke moka monna a hwa. Motlhologadi yowe a dula le yo mongwe wa leloko, goba moratho wa mohu, goba motho o šele.

Dikgomo tša morediš

63 Moredi wa gagwe a losiwa, mološhi a ba a nyala, mosadi ge a se ne pelo le go kwa ba bogadi ba gagwe sewe ba motsago, a sinya dikgomo ka mokgwa owe yena a ratago, ga go na motho le ka o tee yowe a ka motibelago. Ge e le go bolaya go kaone, ge ba leloko ba ile ba ganna go bolaya kgomo, a ka se ke a e bolaya, ka gobane mosadi a kgone go thaba kgomo. Le motho wa theko a ka se ke a kgona go e bolaya, kantle le taelo ya leloko la gabo mosadi.

Mowe ba yago ba šitwa ke e mosadi a re, o bolaya ke tlala bana ba sitega gona ba sitwa go fetola mosadi, ke moka o rekiša kgomo, ba motsa gore o tlhokômêle mabele. Ka morago a re a ke na dikobo le ya bosego ga e gona bana ba bolaya ke phefo, ba mo lokolla a rekiša. Ke moka o tla ba direla mokgwa wa mohuta owe go fitlhela a fetsa motheko wa moredi wa gagwe.

Mosadi ke setlašla.

64 Mosadi ke setlaela, o sintše methoko ya baredi ba gagwe, bjale barwa ba gagwe ba godile ba nyaka basadi dikgomo ga di gona. Barwa ba gagwe ga ba kwane le mmago bona ba nyaka dikgomo. Ke

tsatsi lewe a tllilo gopola ba bogadi, o ba begela ditaba, ba motsa gore di bone o ile wa di kgona ga go na le ka o tee, yowe a ka mo thaeletsago.

Go bjale ka ge yo mongwe wa baredi ba gage a ka tlhala, monna yowe a goba a mo tsere, yena o swanetse go tseba dikgomo tsa gagwe, tsewe a di sabisitsego, a tsane a gapa ge ele tse a di llogo ma kolomo tsona, ke moka o lobile. Mogwera wa gago a ntshe sa ka mpeng. A ka se ke a kgona go thua lapa.

65 Lehu a ba tlhale, ge mosagana a ka nyala mosetsana, bjale a ba a beka mosetsana, mosetsana a re go fitlha bogadi a hwa, molao ke gore ba swanetše go bega ba ga makgolo wa bona ka kgomo lehu la moredi wa bona. Dikgomo tsela a go nyala ka tsona a ka se ke a di gapa. Ge bana le ngwana yo mongwe wa mosetsana ba mo šupa yena, ke moka a mo tsea a ya bubula-ntlo. Le ngwana wa motlhankana ba mo šupa, ka go riale mowe ba direla gore o tla re ge a godile a tsea mosadi, mosadi yowe o tla mmêlegšla mosadi.

Dipelo tsa batho ga di swane.

Motlhabe o ile a nyalla morwae Matshubeng mosadi Nkonyane ngwana Popela. A'mmekela mosadi o ile a phela ngwaga ka o tee, wa bobedi mosadi a nwa.

66 Bolwetsi bja mosadi, gwa kwagala gore ge a sa le ga gabo, mmago mosadi o ile a dira mapoto a phufutsa, a tsáhela serafelo, ke moka a bea, o beetsa monna gore o tla šala a enwa. Monna wa gagwe o be a ile leeto o ile a boya ka merithi, a fitlha a nwa, gwa sala e le leteka. Nkonyane, ge a fitlha a tsena ka ngwakong, a hwetsana gore pitsa ke leteka, a re leteka a le na mong le yena a ga a nwa. Ge mmago yena a fitlha a butsisisa morediš, gore a fa a wa re go fitlha wa ga mapoto a morediš, a re, ke nwele, mmagwe a re oxi ntobišetšang.

Mosadi yo mongwe wa lapa la kraufi le lona a dikwa, a makala polelo ya mokgekolo owe. Ka mowe pitseng mosadi o be a tšhetše setlhare sa go bolaya monna.

Mosadi yola wa go makatsa ke polelo, ka tsatsi le lengwe a butšiša moredi, a re bara mapoto ka gobane ke ile go fitlha ka ga ka nwa.

Papagwe Nkonyane yowe leina la gagwe elego Mankgalakana, a babja ke moka a hwa. Moredie le yēna a babja bogadi, ge ba sa lla sellō sa papagē le yēna a hwa. Mosadi yo Nkonyane e be e le yēna Mohumagadi wa kgōrō ya ga Motlhabe.

Go tlala ke pelo.

67

Mafotha, ke papago Matshubeng, a bešlwa kudu, a ya ga Pōpēla, a fitlha a re, ke nyaka dikgomo, ka baka la gore ngwana wa lena le bolaile ka noši. Ba mo šupa mosetsana yo mongwe, mokgalabje yowe a gana, ke moka ba mo fa dikgomo tša gagwe. E ile yaba taba ya mathômō, e sa le bogolo taba ewe a e direge lehu a ba tlhale.

Ngwana yo mongwe wa ga Motlhabe a ka se sa tsena kgorong ya ga Popela go tšea mosadi, ka baka la mokgalabje yowe wa go gapa dikgomo Tsela e e lukilego ya gore motho a ka ya a gapa dikgomo ga makgolo wa gagwe, ke ge a tihadile ke mosadi. Gona, ge dikgomo tsewe a go nyala ka tsona, di ile tsa re go tsena ba di fitisetsa pele, motlhadiwa o swanetse go tšea mamuwi wa kgomo tša gagē.

68

Go setsee makgolo wa gagwe wa dikgomo tša gagwe, ke thato ya motlhadiwa. Ge motlhadiwa a ka fo bolela gore nna a ke na taba ba ga makgolo, mosadi yowe o tla mpelegela ngwana ka mo tšea. Empa ge a ile a tšea yowe makgolo wa gagē wa dikgomo, a ka se ke a sa mōna gore ke makgolo o tla tsena dilaong tsa mosadi, ke mosadi, a e sa le makgolo wa gagē.

Ngwetšhi

Dikgomo tša go nyala dikgarebe, beng ba bana a ba swanēla go šumiša dikgomo ka mokgwa o mongwe, ba swanetše go tšea betši. Ga go kgathalego goba dikgomo ke tše dintši bjang le bjang. Dikgomo tša kgarebe e ngwe le engwe dikgomo tša go mo nyala di swanetše go nyala mogadibo wa gagwe. Mosadi yowe ba mo nyalago ke yēna makgolo wa bona.

Ge ba beka motšari wa dikgomo, ke moka le bona batswadi ba mmikiwa le bona ba šala ba yo beka ngwetši wa bona. O šala a dutši madulong a mogadibo wa gagwe. Taba ena a se taba ewe mokgonyana a ka kitimišang ba ga makgolo wa gagwe. Bona ba nyala yowe makgolo wa bakgonyana ka lebaka lewe ba le bonago.

69 Dikgomo tšewe mokgonyana a ilego go nyala ka tšona tša re go fitlha ke moka ba di fitiša go nyala makgolo wa bona, le ge bakgonyana ba tseba gore yola ke mosadi yo a nyetšwego ka dikgomo tša go tšwa gg bona ga gona taba. Motlhang ba etela ba ga makgolo wa bona, ba fitlha ba dula ka lapeng la motswadi wa mosadi wa bona. Ka mowe ba litile ge makgolo wa bona ge a dira bjale, ka bjona a ba šupa lapa la makgolo wa bona. Bjale ka mokgwa owe ke tlhalusitsego ka matlakaleng a ka kgakala. Ke yena makgolo wa bona yowe e tla rego ge mogadibo wa gagwe a tlarego ge a tladile monna wa gagwe, ba ga makgolo wa bona ba bona gore dikgomo a di gona tša go mo lefela ke moka ba tšea yena bakeng sa legafi lewe.

Pelašlō ya makgolo

Monna ge a ka tšea mosadi a sa fetša go nyala, mosadi yowe motlhang a e ba le ngwana wa mosetsana. Tšatši a bona ke mothoka wa gagwe, a mo nyala, makgolo o dira bjale ke moka a yo rer dikgomo tša gagwe ga mokgonyana. Ge a ile a mo fa dikgomo tšewe ke moka go fedile, dikgomo tša ba bangwe ke tša mokgonyana.

70 Mokgonyana a swanēla go adima dikgomo go yo mongwe wa gabo, o swanetše go ntšha dikgomo tša ngwana wa gagwe a fetšiša mmago kgarebe. A ka se ke a tšea ka moka, ge di šetše o swanetše go fetšiša ka tša moratho. Ka gobane ngwana yo mongwe le yo mongwe o nyaka lapa la gagwe. Ka gobane ge a ka tšea dikgomo tša ngwana ka o tee, a fetšiša mmagwe, yola o tla tlhoka mogadibo.

Kadimo ya dikgomo go kgaitsemi ya gago, o bona ge makgolo wa gago a nyaka dikgomo tsa go fetšiša moredi wa gago. O di nyaka pele ga gore mosadi wa mokgonyana a be le ngwana, gona monna a ka ya

go adima dikgomo ga kgaitsemi ya gagē. Dikgomo tšewe kgaitsemi ya gagwe a ka se ke a di rera, ka baka la-gore, morwa wa gagwe o tlo napa a ya a tsea mosadi mowe lapeng lewe.

71 Mokaile o ile a tšea mosadi ga Mašumu ka dikgomo tše nne le dipudi tše tshelago, ke gore o šaletše ke dikgomo tše tshelago le kgomo ya tswetši. Makgolo wa gagwe a ka a morera, moredi wa bona a ba le bana ba bathankana le banenyana. Ngwana wa pele a nyalwa, ke moka ba se ke ba isa go fetšiša mmago mothepa.

Monna a hwa.

Monna a hwa, mosadi a šala, bjale moredi wa gagwe wa boraro, a re go nyalwa a ntšha dikgomo a diša ga gabo gore tšo mo fetšiša. Ga gona monna le ka o tee, g yowe a kilego a bolela gore a nka baka lang wena o se fetšiša ka noši. Go bjale monna a hwa, mosadi wa ba botša ba leloko gore ba swanetše gore ba mo fetšiše. Mosadi a nyake go lobiša batswadi ba gagē.

Mosadi a hwa.

72 Mosadi ge a hwile a šia bana, monna a ka se a ya ga makgolo wa gagwe go rera dikgomo fela mmula-ntlo yena a ka ya a mo tšea, ka gobane ke lebaka a dutsi nae, le gona o mo diretse lesaba, o swanetše go nyala mula-ntlō. Ge a be a sa fetša mohu, ka tšatšlewe a nyalago mula-ntlo go nyakega gore a mo nyale a mo fetse sekoloto a se nyakege. Ke gona a fitšišitše dikgomo tšela tša go šala ge a beka mohu. Mola eka o be a nyetše a feditše mohu, gona o be a swanetše go ntšha bonyanyane, ka gobane mula-ntlo a nyalwe ka matla.

Dikgomo tša morediš.

Dikgomo tša moredie, tšewe ba di fago morwa wa bona gore a tsee mosadi, ak di ka fase ga taolo ya batswadi ba mosagana ka gobane ke bona ba mo filego gore o swanetše gore a tšee mosadi ka tšona. Ke bona bawe ba nyakagore dikgomox tšewe di swanetše go

tsea moredi wa mokete, yowe e tlatlago yaba mosadi wa morwa wa bona.

Ke bona batswadi ba mosogana ba swanetsego go boloka dikgomo tšewe ba filego morwa wa bona, di tlhokomela ke bona batswadi. Le ge di tswa ba yo nyala, ke bona batswadi ba di ntshang, morwa wa bona o tla fo bona fela ge mosadi a goroga. Ke yena yowe a ka mo laolago. Dikgomo tša go bala di matsogong a batswadi ba gagwe.

73 Dilwana tše dingwe tša yowe moredi wa bona, ke tša bona, tše dingwe ke tsa mmago kgarebe, tse dingwe tsa papage. Tsewe ba ka no di sumisa ka mokgwa o ba ka kgonago. Bjale ka dipudi tša melomo ya batswadi le kobo ya bosego le patsi, le dilwana tše dingwe.

Ge ba ka re ba sa file morwa wa bona dikgomo tša go mo tšeiša mosadi, bjale ba re ba sešu bae go mo nyala mosadi a imiša mosadi wa yo mong, ba ntsha dikgomo tsela ba mo filego ba lefa le molato. Ka morago ga mo ba lifile molato owe, ba tla phakiša kapela gore dikgomo di fete.

Ge mmago mosogana a ka hwa, monyalo wa moredi o a mogela ke papago kgarebe. E be yena yowe a swanetše go tšeiša morwa wa gagwe. Ge e le gore o hwile a sena ngwana wa motlhankana, dilo tšewe di nyalago moredi wa gagwe o swanetše go di tšea.

74 Ge e le monna wa tlhōkōmēlō, o swanetše go tšea dikgomo a tsee mosadi ka tšōna. Banna ba go tlhoka tlhōkōmēlō, a ššgela motlhologadi yo mongwe, ke moka o nyaka go ja nae. Ba leloko ba tla leka ka maatla go mokgalemela, fela a tlhoka go ba kwa ba mo homolēla o tla di bona. Moredi wa gagwe a tlhala di tla bona ke yena a le noši.

Motlhologadi ke phoka, o koloba e sa le gosasa letšatši la tlhaba e a ologa. Ke gore motlhang a bona gore o feletšwe a o sa na selo wa go raka a tšeana le yo mongwe. Ga go na mowe o swanetšego go bega ditaba gona, ka gobane a se mosadi wa gago. E šita le ge e le motlhologadi wa leloko la geno.

Ge bedi ga bona ba hwile papago le mmago, yaba morwa wa gagwe, o gona. Ge kgaitsemi ya gagwe e nyadiwa, dilo tsewe tsa go nyala ke tsa kgaitsemi ya kgarebe. Le ge rangwane a le gona a ka se ke a di laola, goba go hwile rangwane go šetše ramogolo, a ka se ke a di laola.

Kganetšō.

75   Taba kgolo, o swanetse go ganetša mosogana ge a nyaka go bapala ka tsona, a dire gore a tsee mosadi, le yena mosogana ga go na sewe a ka sedirago kante le gore a botse ramogolo wa gagwe. Ge a nyaka go tllhaba kgomo ramogolo wa gagwe a gana a ka se ke a e tllhaba.

Batswadi ba hwile ba le bja le ba sena ngwana wa motlhankana, yaba nwanabo monna o gona, ke yena yowe a swanetšego go amogela dilo tsa monyalo, empa a swanela gore a di itse, taba kgolo ge a tla kwana le malome wa kgarebe o swanetse go tsosa lapa lewe ka go tsea mosadi, lewe motswi wa dikgomo a tla tlogo a tsena ka ga lona.

76   Ge mosetsana ba ile ba se ke ba mo tlhokomela a ya ga malome wa gagwe go lelwa botlogolo, a ba a losiwa a le mowe. Ba tsibisa ba leloko la papago mothepa gore re bona morwa mokete, o re o nyaka moredi wa lena. Ge go se na le yowe di mo lebanego, ga ba di tšee, ba botsa malome wa mothepa gore a di boloke. Le dikgomo tsa go nyala di tla bolokwa ke malome wa gagwe. Di tla dula mowe go fitlhela mothepa a botsa malome wa gagwe gore ke nyaka mogadibō wa ka.

Malome.

Malome wa mothepa, o swanetše go tšebiša ba leloko la bo papage. Ge bakgobakane a ba botsa gore moredi wa lena o re o nyaka mamuwi, ke gore mogadibō wa gagwe. Ba swanetse go dumelana nae, ke moka yena ka nosi a lose kgarebe ewe a e nyakago. Mosogana goba yo mongwe wa leloko o tla dula nae, ba dira bana ka go riale mowe ke gore x lapa la bahu le tsugile.

Ge ba ntšha dikgomo tšewe dia go nyala, ba swanetse go fa

malome wa kgarebe kgomo ya maledi. Ke kabelo ewe malome wa mothepa a e hwetsanago.

77 Ba ga malo e wa gagwe, baka se ke ba dula le mosadi wa motlogolo wa bona. Mogadibo wa gagwe, o beka mogadibo wa gagwe, a mo agela ngwako kantle ga legora la motse wa bona. Mogona le leloko yowe a ka tihokomelago mosadi, o swanetše go mo agela ngwakō. Ga go na lapa lewe a ka bekelwago ka ga lona, ba swanetse go mmekela ka lapeng la mogadibō wa gagwe.

Go bjale ka ge monna a ka hwa mosadi wa gagwe a tšofetše, a sena ngwanawa motlhankana, moredi wa gagwe a bikilwe. Mokgekolo o swanetse go tloga a e ga mokgonyana wa gagwe go dula le moredi wa gagwe. Ka go riale mowe ge mokgekolo a yo hwa matsogong a moredi wa gagwe dilo ka moka tsa m age di swanetše go laola ke yēna.

Mosadi yo mongwe a ka se ke a kgona go lota mosadi yo mongwe. Ke mokgwa owe a swanetsego go dula ga moredi wa gagwe.

78 Ge mosadi a ka hwa a sia dikgomo le dipudi le dinku le dibjana tsa lapa. ana le barwa goba ba babedi. Leruo lewe ba swanetse go a bagana, fela ge e le dibjana tsa lapa ke tsa lekgothwane. Baredi ba gage, ba tla fitlha ba tšea tše dingwe tse di salago ke moka ke ditlhapo tsa lekgothwane. Lekgothwane ke mokotlelo wa mokgekolo. O ka bona ge ba ka rogana yo mongwe a aga motse wa gagwe theko, mokgekolo o tla ya a dula le lekgothwane. Le ge a ka mo tswenya bjang le bjang o tla tloga a e ga mogolo go dula matsatsi a se makaa, a gomele ga lekgothwane.

Ge mosadi a ka hwa, e le gore o šetše a tšeišitše mogolo wa gagwe, dikgomo tša go tšeiša lekgothwane di se gona. Mogolo wa gagē, ge a ka ba le ngwana wa mosetsana, motlhang a nyalwago, o tla di fa moratho wa gagwe gore a tšee mosadi ka tšona.

Tema ya 6 tšiso ya monyalo.

Ka tiso ya monyalo, ka morago ga mo bakgonyana ba šetše

ba nyetše, lenyalo ke yona tiso e kgolo, motho yo mongwe a kgone go tsena.

Batho ba bangwe ge ba ile ba nyala kgarebe, ke moka ka morago ga mo ba re, ba re, batho bala ke baloi, ba boetša maoto a bona morago. Le ge e le gore mmago bona wa utswa, goba bolwitši.

79 Mphuru o ile a nyala mosadi ga Malosa, a ba a beka mosadi, ka morago a bona mekgwa ya batswadi ba mosadi, a thoma go tlogêla mosadi wa gagwe, a ya a dula makgoweng, ge a boya makgoweng o be a sa nyake go tsena ka lapeng la mosadi wa gagwe.

Mosadi a lemoga gore monna a monyake, ke moka a tloga a ya a dula ga gabo. Monna a se ke a mo lata. Monna o be a tshaba boloi bja makgolo wa gagwe gamogo le bosaedi. Mosadi yowe a se ke a ba le mong, monna a šitwa go rera dikgomo tša gagwe, ka gobane mosadi wa gagwe o dutši lapeng la mmagš. Ka gobane ge a ka re ke nyaka monyalo wa ka ba tla mo šupa mosadi wa gagwe.

80 Tsela e ngwe ewe e šitišago mokgonyana go kwa gore mosadi wa gagwe o kwana le mosogana yo mongwe. Mowe mokgonyana a ka se ke a nyaka dikgomo tša gage, o tla homola go fitlhêla, mosogana yowe a kwanago nae, a tshaba le mothepa.

Le ge a ile a kwa gore mosadi wa gagwe o tshabile le mosogana g yo mongwe a ka se ke a kitimela gore ba mo fe dikgomo tša gagwe. O tla letela ge ba ga makgolo wa gagwe ba re, go yena a e kgopolêle. Ke tšatši lewe a tlilo nyakago dilo tša gagwe ka moka.

Mokgwa wa go dira gore mosadi a go tlhale ge o šetše o mmikile. Makeagane Mōla, o ile a tsea mosadi wa gagwe bokguga. Monna a ba le lerobo, a sa nyake gore mosadi a wa gagwe a bolabudišane le batho, mosadi goba monna. Ge a ka bona yo mongwe a volavola nae, kgopolo e go gopolela theko. Ke moka ka mabanyana o tia mosadi.

81

Ge mosadi a ile nokeng, ge a tšo boya o mitšetša ka ngwakong, o kwadisa mosadi go bona gore naa o be a se na monna yo mongwe. Goba o ile dikgoneng molao ke ona, le ge a ile kantle molao ke ona. Mosadi a bona matlhomola, a tlhala monna a tšhaba le monna yo mongwe. Monna yowe a go tshaba nae, a nyala bafa mola dikgomo tša gagwe.

Lerobo ga le fele.

Mola a goma a tsea mosadi yo mongwe. Mosadi yowe o tlile a mo dira bjale ka yola wa pele, mosadi yowe le yena a sitwa go kgotlella mokgwa wa mohuta owe, ke moka le yena a tlhala. A goma a ya a gapa dikgomo tsa gagwe. Monna a ka se ke a phela ka ntle le mosadi a re o kgetha motlabo ke moka ba tsoga ba di tseba ka baka la gore a ema le mosadi goba monna yo mongwe ke moka ke molato. Basadi ba motlhalefa ka moka ba sesa mo dumšla.

82

Mola a ya a loša kgarebe tšokwe, a kwana nae, batswadi ba kgarebe le bona ba dumela. Ke moka Mōla a ya a nyala. Ka morago a ya bogweng, bjale ka ge e le monna, a leka ka maatla gore o nyaka go robala le mothepa wa gana. Makgolo wa gagwe a kwa gore moredi wa gagwe wa lla a re robalang ke bosego.

Ka moswana Mōla ga tšama a sepela mo bathong o tšama a epa makgolo wa gage Phethedi. O re ke ile ke raloka le mosadi wa ka ke moka phethedi bja ra moredie gore o se ke wa mo tomolêla mogwete.

Go loma.

Batho ge ba ekwa ka mokgwa owe Mōla a bolelang ka g ona, ke moka ba ya ba botša makgolo wa Mōla. Ba ba ba loma le moredi a gage, gore motho yola a se motho re kwile tša gagwe. Mosetsana a thoma go tlhanoga a tshaba le mosogana yo mongwe.

Papagage, a leka ka maatla gore moredi wa gagwe a boe a e monneng wa gagwe wa pele, mesetsana a gana. Ke moka a ra

mokgonyana yo moswa gore a nyala, ke moka a bitša Mōla, a mo fa mesebjana ya gagwe.

Mosebjana ~~ewe~~ ya gagwe a baka ba mo fa ka moka, ka baka la gore o ile a ba fa ka ntle le botlhatse, ditaba tša bea tsa ya kgorong ga Sepeke Lewele.

83

Kgorong.

Mowe kgorong Mola o ile a ya a le nosi, ka gobane batswadi ba Mola ba hwile bedi ga bona, bjale ngwana wa motlhankana ka lapeng la mmage ke yena a e noši. Bjale ba leloko la gabo ba tenne ke mekgwa ya Makeagane. Le mowe kgorong dilō tšewe a tšaka tša tšwa ka baka la go tlhoka ditlhatse. Ke moka Mola a loba a etla mowe.

Mola a thoma go lla ka kosa ya go epella Phethedi le Sepeke. O rile ge a fitlhile gae, a hwetsana e la gore gona le bjalwa, ga kgaitšediya gagwe. Ka morago ga mo a nwele, a thoma go epella koša ewe ya gagwe.

Koša, o re, a uwi le le tsa makatsa le ba gobandi ba mošala nthago mowe a bolabolago. O opela a bina basadi ba tia magofi.

1. Motlhabendi, a wi lele tša makatša,

2 Bagobendi a wilele tša mo makatša.

1A Segodi ba bolaille 2A Segodi ba bolaille,

1B leba šala o buša, 2B leba šala o buša.

84 1C Phethedi o lle nkwana tšaka 2C Phethedi o lle nkwana tša gwe.

1d. Le š le botše Phethedi le Sepeke, a wilele di makatšitše, a wilele di makatšitše, 1E. ba nthobile mokolo ke šitwa le go nwa metši, 2E. Ba mo robile mokolo o šitwa le go nwa metsi. 1f ke šika šika le noka ke bjale ka masianoke. Bjale bjale a tlhabakanya diema ka mokgwa o a ka kgonago.

Lerobo a le na motse, Mola a lelwe o rira ka kgole, o bile o tsofetse a dutsi lapeng la kgaitšedi ya gagwe. Ka baka la lerobo la gagwe, mo nageng e ga go na mosadi yo a ka motseago ka baka la lerobo la gagwe.

Bakgonyana a ba na molaō wa go gane kgarebe, ka baka la gore ba ka se ke ba kgona polelo ya go nyaka dilo tsa bona. Go bjale ka yona kgarebe e ka se ke ya fore mosogana a ke mo nyake kantle le gore a forane le yo mongwe. Ka baka la gore ke sefebi le ena mosadi ge e le sefebi.

Go ima ga kgarebe.

85 Ge kgarebe, e ka ima e sešu e bikiwe batswadi ba kgarebe ba swanetse go sekisa moredi wa bona, gore o imisitse ke mang, a bolele monna yowe a mo imisitsego, ke moka batswadi ba romele sebaka ga bo lesogana go botsa x batswadi ba lesogana, gore re k a ngwana we rena o re o sintse ke ngwana wa lena, ke moka le bona ba butse morwa wa bona, ge a dumela ba tla fetola sebaka gore sepela re di kwile.

Batswadi ba kgarebe ba nwetsane nnete. Ke moka ba roma sebaka ga bakgonyana go ba tsibisa gore mosadi wa bona o sintše o re o sintse ke mokete. Ba lifiša setlhotlolo sewe, bakgekolo ba dira gore ba bikise mosadi ba mikisa ka bjalwa, o bikisa ke bakgekolo. Ba mo isa ka g kgomo ya go ntsha ke batswadi ba moima ke a go alola legogo.

Go gana, ka molao wa sesotho, mosogana ge a setse a nyetse mosadi ka morago a re a mo nyake, o nyaka dikgomo tsa gagwe. Molao a o du-elane le taba ewe. Bakgonyana ba swanetse go loba dilo tsa bona.

86 Go tshaba ga batswadi ba mothepa, ka go bona gore go tlhwa o e ya le dikgore go a tswenya, le gore dilo tsa batho dia bolaya, a ka mo fa dilo tsa gagwe. Le gona go mo fa ke ge a bona gore yo mongwe o tsea mosadi o šetše a mo nyetše. Le ge o ukwile gore ba ga makgolo wa gago ke baloi, mokgonyana a swanela go seponagatsa gore wa tlhala, ka go bolabola ka molomo.

Go setshabe lehu, batho ba bangwe ge bakgonyana ba ka nyala moredi wa bona ka morago a re a ke sa mo nyaka, ba gana go mo fa dikgomo tsewe a go nyala ka tšōna. Mokgonyana le ge a ka ya

kgorong baka se ke ba mo dumela, le kgotla le tla motsa gore mosadi wa gago šo, motšee, a tlhala o karego o tsea ke yo mongwe.

Dingaka.

87 Le ge go ka hwa motho motseng, ke moka beng ba motse ba tswa ba ya dingakeng ditaola tša ya tša tia makgolo wa mokgonyana. Mowe go na le botlhatse bjo bo tiilego gore makgolo wa bona wa loya empa mokgonyana a swanela go tlhanogela mosadi wa gagwe.

Tsena ya 7 lefu go ba babadi la kgolofalo.

Ge monna a ka nyala mothepa, bjale ka morago ga monyalo owe wa gagwe, mothepa a ba setlaela sa ditlaela. Yowe motho a sa kwane nae ka dipolelo, mo motho a bolabola nae, a no fetola ka mokgwa o a kgonago, motlhomong a se ke a go fetola. Ke tswanelo ya gore mosogana a se ke a mo tšea empa ba swanetše go mo supa mosetšana yo mongwe.

Mokaola, ge yo mongwe wa bona a ka dira tsela ewe ya bokaola, bokaola kudu bo dira ke monna, mosadi ge monna wa gagwe a sa phela a ka se ke a dira bokaola, o fo dira bofebi fela. Ka go riale mowe monna a ka se ke a mo tlhala, bofebi ke molao wa bagologolo. Le yena monna a ka se ke a tlhala mosadi ka baka la bofebi. Monna o swanetse go swara monna a mo lifiša.

88 Botlhanya, mowe re hwetsana seema se serego ga le dume le tšwa ntšhong, goba ngwana wa tadi re mona ka mmala. Ka go riale mowe ke gore o tla hwetsana e le gore batswadi ba gagwe o tla hwetsana yo mongwe wa bona e le letlhanya. Mosogana yowe o ile mowe a di bona, a ka se ke a kgona go mo tlhala, e fela o tsentšhitše maoto ka magapeng.

Batswadi mo gongwe o tla hwetsana ba mutsitse gore felo fawe a wa swanela go tsea mosadi, ka baka la gore batswadi ba gagwe ke matlhanya. Yena ka nosi mosogana o ile a re wa mo nyaka, a di bone. Ntwana a lela naka ya mokhura ba setlha ba mofa.

Lephêra.

89 Ge mosetsana a ka re a nyadiwile ka morago a ba le bolwetšî bja lephera, ena taba e ke e kgolo, ka gobane bolwetsi bjo a topa lefokeng, o bo tsere mothong. Motho yowe a mo filego bolwetsi bjo, o swanetse go napa a mo tšea. Ge a sa nyake go mo tsea gona, naka e we e mo alafago e swanetse go alafa le monna wa gage, go direla gore motlhang, monna a batagana le mosadi a se ke a tswa bolwetšî.

Segole, ena ke taba e mosadi yo a šetšego a nyadilwe, a ka se ke a kgona go tlhala goba mosogana ge a ile a golofala, mosadi le yena a ka se ke a tlhala. Ga dira ka kgole ke bogole bjowe bo motlhagetsego ka kotse. Ge motho wa segole a fitlha ka gae, o tla kwa bakgalabje ba mo reta ka gore segole ke sa bokgomo se tlhotsa se boya motseng. Ga go na motho yo a ka sepelang a peputse yo mongwe. Go bjale ka ge motho a ka tlogela ke setho se sengwe, goba a latlhegšlwa ke letlhš. Ga go na tlhalo tabeng ya mohuta owe.

90 Go thibala ditsebe, mosadi goba monna, ga go na tlhalo tabe ewe, ka gobane motlhang mosogana a isago mabotso ba butšiša mosetsana gore ke nnete wa mo rat., a dumšla, ke moka ba mutšiša diputsiso, tsa gore wa mona gore a se segole, bjale motho o šika le dikotse, ge a ka ripega leoto goba letsogo, a o ka se ke wa tlhanoga, ke moka a dumšla. Bjale yo mongwe a ka tlhagela ke bogole a ka se ke a kgona go tlhanogela kano ya gagwe. Goba mosogana le ge e le karebe, a ka se ke a kgona go tlhanoga, ge yo mongwe wa bona a ile a fofala.

Sethoto (Setlaela), ke gore ge e le setlaela sa bathong wa tsea mosadi, ka gobane batswadi ba tla motsa gore o ka se ke wa sepela o mo peputse. Makgapa, ge batswadi ba sešu ba amogela dikgomo, ba bona gore motho yowe a tseago moredi wa bona ke makgapa a ba mo dumele.

Batswadi.

91 Bjale ka re go tsebiwa gore, motho o be a šupa ke batswadi mowe a swanetsego go tsea mosadi. Ka goriale mowe batswadi ba makgapa ba ka se ke ba tihaloša gore ngwana wa bona ke makgapa. Batswadi ba mosetsana ba swanetse go nyakišiša gabotse go tseba gore mosogana yowe a tseago ngwana wa bona ke wa mohuta mang. Ge ba ile ba kwa gabotse gore ke makgapa, ba ka se ke ba dumela gore ngwana wa bona a tsee ke motho wa mohuta owe.

Thibela malwetsi.

Ke bolela seema sena sa thibela malwetsi e phala kalafo, ka baka la gore mosogana, a ka tloga a ya makgoweng ge a le mowe ke moka a tswa bolwetsi, e le gore o tlogile a nyetse mothepa. Sa go hwetsana o eme sako a lena bo tlogelo, mosogana ge a boya makgoweng a boya le bolwetsi, bjale ka tšhofšile. Mosetsana a ke fo tlhanoga. Gona le ba bangwe ba ya go ba tshepile fela gore ba tla mo tlhabela gore bolwetsi bja se ke bja mo tšwa. Bongata a ba kwane le taba ya mohuta owe, ba tlhanoga.

92 Batswadi ba mothepa, go kgaola ditshela, ba swanetše go mo fa dikgomo tša gage. Mosadi yo a tla go mo tsea o tla tsea o tla tsea kgole, mowe le ka o tee, a sa tsebego bolwetsi bja gage.

Ge mosogana yowe a tseago kgarebe a ka hwa a sešu a beka mosadi yowe a šetšego a mo nyetše. Lehu a le tlhadiwei, batswadi ba gage ba tla šala ba meka. Ge mohu a na le ngwanabo o tla šala a dula le yowe ngwanabo, le ge e le motho yo mongwe wa leloko goba motho o šele ge a se na ngwanabo.

END s 828

H. M. Mohlabe,

Bethany Mission,

P. O. Trichardtstal

24 - 11 - 1948.

26

NIE valledig NIE.
H. 6/2/89.

Tema ya 3.

Go bula lešaka le mothekō.

Dikgomo ge di tšwa di a go nyala, di a ka morago ga mo batswadi ba mosetsana le mosogana ba kwane. Ka morago ga mabotšō le bjalwa bja tlhaana bo ile go bitša dikgomo.

Ka morago ga mo ba nwele bjalwa bja tlhaana, batswadi ba lesogana ba bitšana ba leloko ke moka ba bala dikgomo tšewe di swanetšego go nyala. Ka tsatši lewe ba swanetše go tlhalošetša ba leloko kamoka dilō tše di kilego tša ya pele, bona ba sa di tsebe. Dikgomo di kgone di etšwa di eya go nyala.

Mothepa o nyadiwa pele ga gore a bekiwe a sale lapeng la mmagē. Bjale ka ge ke tlhalušetše gore mmago mothepa o dira bjalwa bja tlhaana, ke gore ke bja go bitša dikgomo. Le ga e sale yo monyana ba mo nyala, empa baphōpedi ba ka seke ba phōphēla ka matla, gore banyadi ba mo fetše go nyala, ka gobane ngwana wa bona e sale yo monyana.

Go nyala yo monyana ba ntšha dikgomo tše di tshelago goba tše di phathago monwana e medi go lukile, ba re morwa mokete o šošetše motšhidi wa gagwe. Yo mongwe le yo mongwe a dule a tsibile gore motšhidi ò ke wa mokete. Motho yo a u fulago wa leba.

Ditsela tša go nyala, ke gore tsela ya pele ke e e tlhalušetšwego ka mona matlakaleng a ka godimu. Ewe makgolo wa mokgonyana a dirago bjalwa a ya a bitša dikgomo ga mokgonyana, bjalwa bjowe ba bu bitšago gore ke bjalwa bja tlhaana.

2 Mokgwa wa bobedi, mokgonyana ge a bōna gore ba ga Makgolo
wa gagwe a ba phakiši go tliša bjalwa bja tlhaana, o fo
phakiša, ka go roma batho gore ba yo nyala. Fēla ka gobane a
ba mmitša gore a tle go nyala, o swanetše go ntšha dikgomo tša
3 motheko wa motho. Ka gore yēna ka noši o bone gore dikgomo
tša gagwe ke tše dintši di a mo tshwenya.

Tsela e nngwe ya go nyala, ke ge mosetsana a ile a loša
ke yo mongwe, bjale yo mongwe monna a fitlha a kwana le
mosetsana, ke moka a ba a mo tšhabiša ka ntle le tumelanō ya
batswadi ba mothepa. Le gona taba ya mohuta o kgale e be e
sa diriwī, di dirywa mabaka a naa a sekgowa, ka gore ngwana o
ya mowe go ratago pelo ya gagwe.

Mmakapela o baka a e swere, ka gobane o mo tšhabišitše ka
ntle le tumelanō ya batswadi, motšhabiši o a ya a fitlha
mosetsana go motho yo mongwe, e seng go kgaitšedi ya gagwe, ka
gobane o tseba gore ba swanetše go nyakella gona. Go kgaitšedi
ya gagwe yowe a swanetše gore kgomo tša go tšwa yēna di
swanetše go mo tšeiša mosadi, o fo ya fēla ka go mmege gore ke
dirile molato, ke tšhabišitše ngwana wa mokete.

Pegō ewe ya go bega kgaitšedi ya gagwe e iša ke batswadi
4 ba mosogana, ka gobane mosogana o re go tšhabiša mothepa, a
roma motho yowe, a tšhabišeditšego ga gagwe, gore a yo tsibiša
batswadi ba gagwe pele ga gore batho ba bee ba tsebe.

Mong wa motse ke moka o ya batswading ba mosogana, o fitlha
wa ba botša gore ke bōna ngwana wa lena kowa gae gaka, o na le
ngwana wa mokete, o re o nyaka go mo tšea. O itše ke tle ke le
tsibiše; re di kwile efēla ngwana o re diretše molato, nkabe
a bone ngwana yowe a sa beeletšwago, a tšee yēna, lehono ke
molato.

Batswadi ba mosogana ba bitša ba leloko ke moka ba ba
tsibiša taba e, ke gona ba kgonago ba romēla motho go tsibiša
mammuwi wa dikgomo (ke gore kgaitšedi ya mosogana). Le yēna o

4 bega ba bogadi, ke moka ge ba na le kgomo ba ntšha ba leboga
taba ewe.

Batswadi ba mosogana ba kgona ba roma sebaka sa go tsibiša
batswadi ba mothepa gore nyakelang ka mono, ba ba tsibiša ka
kgomo ela ya go tšwa ga kgaitšedi ya mosogana.

5 Batswadi ba mothepa ba tla galefa ka mokgwa o ba ka kgonago,
mowe ba swanetše go tšea mapara le melamo, ba šala sebaka
nthago, ge e le sebaka sōna se tla tloga se tšhaba. Ge ba
fitlha ba tla bolabola ka bogale, gore re nyaka ngwana wa rena,
balebi a ba ke ba galefa, ba tla no homola, go fitlhêla batswadi
ba mothepa ba tloga.

Le bona ba tla re go fitlha gae, ke moka ba bitša ba leloko
la gabo go ba botša taba e. Ge ba kwana le batswadi ba
mosogana ba tla roma sa bona sebaka sa gore sepela o ba botše
ngwana wa rena o be a tšeiwa, re llê dilê tša ga mokete tše
dintši, a ba nyarêle re ba bone. Ke moka sebaka so fitlhêtsa
mantšu ga batswadi ba lesogana.

6 Ke moka batswadi ba mosogana ba roma batho go nyala. Go
nyala ga go tlhadiša go a baba, ga go rate gore ge motho a
tlhadiša mosadi wa monna yo mongwe e be e le gore ke tšhuwana,
ka gobane o nyala go fitiša mosadi wa go se tlhadišwe, le gona
ga go ratege gore ba be ba phôphêla, go rata gore la fo
fitlha la tšhêla la fetša motheke wa motho, ba šala ba phôphêla
tša go lefa motlhadišwa. Ke yōna tsela e ngwe ya go nyala.

Ka go amogêla dikgomo tšewe tša mokgonyana yo moswa, ke
gore ke moka mokgonyana o amogetšwe, go šetše fêla ge a raka
mokgonyana wa pele, bokgonyana bo šale naê.

Batswadi ba mosetsana ba roma sebaka go tsibiša mokgonyana
wa pele gore a ikgopolêle. Ke moka ba fetola sebaka gore
sepela o ba botše re di kwile, re sa botša bagešu, ka tšatši la
gore ke rena bawe re a tla. Ke moka a ya a ba botša le bona ba
tla roma sebaka ga mokgonyana yo moswa gore ka tšatši la gore ba

6 a tla ka go riale mowe o swanetše gore o tle o bone dikgomo tša ga di feta.

Kopanō

7 Ka letsatsi lewe la go fa motlhadiwa dikgomo tša gagwe, ge ba kopane kamoka, ke moka ba bala dikgomo le dilwana tša bona tšewe di ilego tša tla. Ba bala ba le bjale ba dutši ka moragō ga kgōrō, mokgonyana yo moswa yēna o tamile ka ngwakong wa makgolo wa gagē le mosadi wa gagē, ba tla fo mmošā gore ba gapile kgomo tša gore. Ge a gapile dilō tša gagwe, ke moka o mo fentše, bogwē ke bja gagwe.

Batswadi ba mosogana, ge ba bona gore mokgonyana a tle go nyala kapela, ele gore bjälwa ba tlhaana bo ile, ba roma sebaka gore sepela o ba botše sebara sa bona o godile o nyaka go beeletša wa gagwe mosadi. Ke mowe ba ya go ba dira gore mokgonyana a phakiše go tla go nyala, ba dirēla gore di re go tsenā ba di fitišetše bogweng bja morwa wa bona.

Go šošēla motšhidi, ke gore mokgonyana a ana dikgomo tša go lekana motheke wa mosadi. Ka go riale mowe ka gobane makgolo wa bona o nyaka go tšama a kolota dikgomo tša go rēra melato ya gagwe, ba swanetše go iša bonyanyana bjowe ba nago nabjo, ba tla fo šala ba fetšiša ka morago.

8 Bophoko, bophoko bo dira gore ngwana wa monna wa sephoko, dikgomo tša go nyala moredi wa gagwe di no fella melatong ya batho. Mosetsana ge a sešu a lošwa, ke moka papagē a dira molato, ele gore a na dikgomo. Monna o tšama a kwatamiša letolo, ke moka ba mo fa dikgomo tšewe a di nyakago go lefa molato owe wa gagwe. Tsatsi le lengwe le le lengwe, ge a dirile molato o ya a kolota ka baka la letolo la morediē go fitlhēla ba fetša motheke wa mosadi. Ke yōna nyalo e ngwe ya bone.

8

Nyalo ena ya bone.

K34/82

Mmago ngwana gamogô le moredi wa gagê pelo tsa bona di botlhoko, ka gobane dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe di fi olelwa ke ba lefoka. Mmagê o kaone ka gobane dikgomo tsa go nyala yena di ile tsa ba le mogadibô. Madimabe ana le mothepe ka baka la gore a na mogadibô wa gagwe.

9

Tlala, tlala le ôna e dira gore motho a tseiwe, ka gobane o ka se ke wa lesetsa bana ba gago ba sitêga. Papago bana o tsama a kwatamisâ letolo, go bawe ba nago le dikgomo.

Bobodu, ge batswadi ba mosetsana e le dibodu, ngwaga o mongwe le o mongwe ka moka ba tla kolota go fitlhêla mowe a ka sitago go lefa, mafelo ba swanetse go tsea moredi wa mokoloti (Letolo) ka gobane dikgomo tsa gagwe di feditse motheke wa mosadi.

Ba leloko.

Ba leloko, motlhang owe mokgonyana a tlogo go phetha molaô wa go nyala, ba tla fo kwa a bala dikgomo tse ba setsego ba di amogetse ka baka la molato wa bona. Monyadi o tla no ntsha bonyannyane bja go fetsisa mowe go setsego. Ke tsela e ngwe ya go nyala. Go madimabe ngwanana ya nyalwago ka mokgwa o, ka baka la gore a ka se be le mogadibô.

10

Go se kgodise ba ga makgolo wa gagwe, ke motho yo a nyalago ka dikgomonyana, a se ke a fetsa setlhano. Batswadi ba mosetsana ba ka fo dira gore moredi a bona a tlhale mosogana, ka gobane a na dikgomo tsa go nyala. Ba no fêla ba bolabola gore mokgonyana wa mohuta ô o tshela tshago ka lapeng. Ka go riale mowe le yena o tla ba a kwa ka mokgwa owe batswadi ba bolabolago ka ôna. Monyadi ge a na le dikgomo o swanetse go nyala, ba ga makgolo wa gagwe ba ka se ke ba ba le pelaêlo, mosadi wa bona a ka se ke a tlhala.

10 Seëma sena sa gore monyala ka pedi o nyala wa gagwe. Ke gore mowe o tla hwetsana gore ba tšeelane ba kwana. Ka baka lewe la go ratana ga ba tšeelane gona o swanetše go tšea moredi wa bona ba re ke ngwana wa rena o tla ba a re gotšetša mollō. Ke bawe o bonago ba etla ba fēla ka dikgomo tša moredi wa gagwe.

11 Go tšhabiša, mosogana a ka ntšha mabotšo a ba a nyala ka dikgomo tša go se fetše motheko wa mosadi. A bōna gore tšewe makgolo wa gagwe a di nyakago gore a kgone a mo fa mosadi a ka se ke a di bōna. Mosogana o leka ka maatla gore a kwane le mosetsana, o dirēla gore ge ba kwane a tšhabe naē.

Mosogana ga kgone go ya bogweng, ge a sešu a nyala. Ka morago ga mo ba nyetše gona o kgona go ya, ka gobane o bona dikgomo tša gagwe ka mo di ilego. Ke gore o sepela metlhaleng ya dikgomo, ke mokgonyana. Ge a sešu a nyala a se mokgonyana, e no ba bogwera.

Mosogana o tšhabiša kgarebe ka morago ga mo a nyetše go šetše tše dingwe. Ge a mo tšhabišitše, ba romēla sebaka ga makgolo wa bona gore nyakellang mono. Makgolo wa bona wa mosadi ke moka o šala sebaka ka morago go phupha matlala. Ba swanetše go ntšha kgomo ba rake makgolo wa bona ka yōna, ke moka makgolo wa bona wa goma.

12 Mosogana o tšhabišitše mosetsana a sešu a fetša go nyala. Ba ga makgolo wa gagwe ge ba nyaka dikgomo tša bona, ba swanetše go dira bjalwa, ke moka ba rome batho gore sepelang lo re butšišetša dikgomo tša rena, ngwana wa rena a ka se ke a fo apea le dikgomo. Barumiwa ba yo fitlha ba bolēla lentšu lewe. Ke gore ke molato, ba tla ba fetola gore sepelang le ba botše re di kwile. Ke moka bona ba tla šala ba kolota dikgomo ba yo fa ba ga makgolo wa bona. Ke yōna tsela ya go rera dikgomo ga mokgonyana kantle le go ya kgorong.

12 Bošuwana, ge mosogana e le tšhuwana a se na selo, tša na tšela a go isa pele ya ba ke moka. Ge ba ile ba dira bjälwa bjowe bja go rera dikgomo, dikgomo tša tlhoka, a ba tlhalošetša gore ke no kgona go dira molato sa bobedi a ke naso. Llang ge ke phela ba ga makgolo ke tla le berekêla. Ba ga makgolo wa gagwe ba se ke ba mo isa kgorong, o tla ba moredi wa bona a ba le ngwana wa mosetsana ba ntšha dikgomo tša ya go fetšiša mmagê.

13 Ge makgolo wa gagwe a ka re a rera dikgomo tša go fetšiša moredi wa gagwe mokgonyana a gopola gore ka gobane ke dutšî naê ba ka se ke ba dira selo, a se ke a epea ka fase ga makgolo wa gagwe. Yêna le mosadi wa gagwe ba ka se ke ba phidišana gabotse.

Namane a e lebale mmago yôna, le ge le ratana bjang le bjang. Mosadi o tla fo thôma go dirêla monna mekgwa, mowe monna a bago a kwata a tia mosadi, ke moka mosadi a tloga a ya gagabo, ba gabo ba tla motša gore a dulê.

Monna o swanetše go nyakêla mosadi wa gagwe, ge a ile a kwella gore mosadi o ka gagabo, monna a ka se ke a ya a tsena ka motseng wa makgolo wa gagwe. O tla goma a boêla gae, ke moka a fitlha a romêla motho gore sepela o mputšišetša ba ga makgolo gore mosadi waka a gona kowa gagabo.

Sebaka se tla ya, ke moka sa fitlha sa butšiša, ba tla mo fetola ka gore šo, fêla a re nyake go tseba ka ntwâ ya bona, re nyaka gore a re fe dikgomo tša rena a tšee mosadi wa gagwe. Go seng bjale a re robe, re tla dula naê.

14 Mokgonyana o tla leka ka maatla go nyakêla dikgomo a fê ba ga makgolo wa gagwe, ba kgone ba mo fa mosadi wa gagwe. Mekgwa ela a go ba a dira o ka se ke wa bona a sa dira ka gobane o file batswadi ba gagwe sewe ba go ba ba se belaêla.

14 Mokgwa wa gore batswadi ba mosadi ba ka motša gore a tlogêle monna a tsee ke monna yo mongwe yowe a ka ba fago dikgomo, ga go direge ge mosadi a šetše a le bogadi. Di a ila ka segologolo mosadi wa matshegong a tlhadišwe. Matsatši ano gōna go a dirēga, ge ba bona gore mokgonyana a na selo, gona ba kgona go tlhotlhēletša moredi wa bona gore a tlhanogē, a tsee ke monna yo mongwe.

Batšeēlani ba bangwe, kantle le gore o fetše go nyala moredi wa bona, ba ka se ke ba go bekēla mosadi. Le yēna moredi wa bona, mosogana a ka leka ka maatla gore a tšhabise, a ka se ke a dumēla. Ke gore o kwa ka mokgwa o batswadi ba gagwe ba bolelago ka ōna, ge ba mo laya gore a se ke a leka a tšhaba.

15 Tema ya 2 Molao wa dilō tša go nyala.

Dipudi le dinku

Dilō kamoka di swanetše go nyala, dilō tše bjale ka dipudi, dinku, dikgomo, matsepe, mabēle, naka la tlou, matsatšing á le ditšhalete le dilwana tše dingwē. Ba re mogwe a fe o a nyala.

Mokgalabje yo mongwe wa ga Maseokoma o ile a tlhala ke mosadi. A rēra dithoto tša gagwe kamoka, ba mo fa, mafelong a re ke ile ka bolaya lengangaa laka ka le fa le swanetše go lefa le lona, ba ile ba le lefa ka tlhaana ya mabēlē.

Lengangaa ke nonyana e ngwe e kgolo e ntsho, ya maoto a matelele e seng a matelele-lele, le na le molomo o mo telele bjale ka mašianoke. Nonyana ena ga se batho ba bantši bawe ba jago, ke yōna ewe ba go ya ba ntšha tlhaana ya mabēlē. Ke gore go bōnagala gore selo se seng le se sengwe ba swanetše go se lefa sewe ba ilego ba fiwa ke mokgonyana.

16 Kgale dikgomo e be di sa tlala, dikgomo e be di ruiwa ke dikgoši. Kudu basadi e be ba nyala ka matsepe. Batho fēla e

16 be ba ruile dipudi le dinku, mosadi o ba a nyadiwa ka dipudi le dinku, ka tsóna a gorogê, ke gore a bikiwe.

Mowe nyalanong ya bona, masome a mabedi a dipudi le dinku tse phethago menwana e medi e be di no tsea motho. Goba masome a mararo le metsô ka godimu a dipudi, dinku le tsóna masome a mabedi. E be go le ka mokgwa owe, e le gore polelo ya bona ba re motho a fele. Ke gore le ge o ile wa beka mosadi, ba ga makgolo wa gago ba dira molato, ba dira bjalwa ba tlilo kolota kgomo goba tse pedi, ba yo lefa molato wa bona.

Kgomo tsela makgolo a kolotilego, ke moka di tsene monyalong, ba ka se ke ba go fa tsóna. Le yêna mokgonyana a ka se ke a di rêra. Tsela ya gore a di bone le yêna a dira molato, yaba ka nnete a na sa go lefa, o ya ga makgolo wa gagwe go kolota sa go lefa molato, empa yêna o swanetse gore ge a di bone, a gome a di boetse ga makgolo wa gagwe.

17 Dikgomo tsena tsa go adima ke makgolo wa gagwe, di tla rêra molato o mongwe. Ke gore mokgonyana ga yo ba le ngwana wa motlhankana, ge a mo isa ga malome wa gagê go tsea mosadi, ke tsatsi lewe di ago go badiwa mowe mothekong wa morwae.

Metlheng ya boleho, dipudi le dinku, a di badiwi kudu mo nyalong, ka baka la gore dikgomo ke tse dintsi. Kudu dipudi di felegetsa dikgomo ge motho a ntsha dipudi tsa go bopa kgomo, o ntsha dipudi tse di phethago menwana e medi, mowe ba tla di bala gore ke kgomo. Dinku tsa go dira kgomo ke dinku tse nne. Ka dikgomo monyalo wa mosadi ke lesome la dikgomo, le kgomo ya tswetsi ewe e dirago lesome le tse pedi. Dipudi tsa go fetsa motheko wa mosadi masome a phethago monwana ka o tee le metso e e tsheletsago. Dinku masome a mane a a nago le dinku tse phethago menwana e medi. Basadi ba matsatsi a ba na le monyalo o mogolo.

Le gona basadi ba matsatsi, ge mosogana a se na selo, ba ka se ke ba go adima mosadi wa gago, kantle le gore o nyale o

18 fetše. Yowe o ka bonago ba mo adima, o tla hwetsana gore ke ba ga malome wa mosogana, motho fêla awa!

Matšepe: Matšepe kgale e be e le tšona dikgomo tša gona, ka lesome la (malepe) metšepe motho o be a tšea mosadi. Kgoši ge e tšea mohumagadi lesome la matšepe le metšo e metlhano goba masome a mabedi. Ke gore mosadi ka dipudi tše di dirago lesome motho o be a tšea mosadi le mphiri le ona o be o nyala mosadi, o rwala ke makgolo wa mosadi, ge e le papage o fiwa magagane.

Nyalano ena ya matšepe, a se nyalano e ya goba e diriwa mo fêla, e be e diriwa matheko kamoka. Bo mabêlê mpolaê (dipôkôlô) e be di sa nyale mosadi ka baka la gore a di lewe.

19 Dijô tša lebaka la tlala e kgolo, tlala ya matšhona, ka lebaka lewe mabenkele a ba a sa tlala a ba a se makae. Go be go na le lebenkele mošola wa lepelle mapulaneng ga mamogolo, le lengwe le le kgatsadirê ga matšhonianthabeng, le lengwe le le Molokwa. Batho ba phalla ba yo reka mabêlê mowe, empa e be ba fo tšwa ba rwele ka dišubana a tlura kudu.

Go bile gona le ditlhare tše dingwe tšewe ba di jago, ana ke maina a tšona: mogamaka, mametsane, mekgopa ya dikgome, mago, makata, mabilo, dintlho, diphaya, ditlhatawa, ditsiê, magapa le ditlouma. Bjale ka ge naga e ya gešu e na le dikenywa tše dintsi batho a ba ka ba hwa kudu.

20 Mogamaka, ke motlhare wa diphephe tše bjale ka panana, bjale ŋna ba o ja thito ya ŋna kamoka, ba o ja botala. O mela godimu ga dithaba kudu ka maweng, mowe gonago le moru. Mametse le ŋna ke motlhare o o melang merung, ba o ja makgata (dimati); kowa dithabing o enywa digwere tše bjale ka mophuroku. Mamati le digwere tša ŋna e be ba apea ke moka ba di ja. Mkgopa wa kgomo le ge e le wa kgale e be ba beša ke moka wa kgoropana, ba ši la ba koma buupi bja ŋna, ke gore ge motho a enwa metsi a tla kgona go dula ka teng ga gagwe.

20 Dipola, e be ba di topêla bjale ka marula ba a kgobakanya, ke moka ba di tshela ka pitseng, ba di soga tsa ba tse di koto, ke moka ba kgaphola. Lehopje le letlhakwane ke merogô, ba e apea, ke moka yare kowa e budule ba e setla ka lehu du ya kgona e lewa, ke buuswa yona ka nosi, motho o kgona go nwa metsi.

Dipaba, ke dilô tse ba go ba ba di fula ke moka ba di phaphasa ba di enêla ka metsing, tsa re kowa di kolobile, ba di mona. Ditsie e bjale ka lešobošobo, e be ba katêla buupinyana ka marago go yona, ke moka yo mongwe le yo mongwe o ja ka le tee go dirêla gore yo mongwe le yo mongwe a be le motsetanyana.

Dikenywa tse dingwe tse: mago, makata, mabilo, dintlho, diphaya, ditlhatswa, magapa le ditlouma ke meselo ya mosegare. Mago le makata ge motho a ile a ja ka maatla a lumisa ka teng. 21 Setlhare sa ona ge motho a fitlha gae, basadi ba swanetse go apea morogô wa mosiki le thepe ba je ona, ke gona motho a ka se keng a loma nka teng.

Mogaba, lešokgwa le marowa ke ditlhare tse dingwe tsa go lewa, empa e be di mela Magakala. Moselong owe o be o lata ke masogana, ge ba tso boya naô, o mongwe ba isa ga makgolo wa bona le meselo e bjale ka mogamaka le mametse. Gore ba ga makgolo wa bona ba se ke ba sitega. Mokgonyana a fe wa nyala, ka go riale motlhang a yo nyala ge a ile a tlhaellwa a na taba, ba mo fa mosadi wa gage a beka.

Ka morago ga mowe gwa tlhaga tlala ya marapô, tlala ena a yaka ya bolaya batho. Banna, basadi le bana e be ba tsama ba topêla marapô, ba isa lebenkêleng, ke moka mong wa lebenkêlê a ba rekêla ka maupi. Gana mowe mosogana o fêla a romêla sešubana go fa mosadi wa gagwe gore a se ke a sitega.

22 Ge mothepa a ka tlhala dilô tsewe ka moka mokgonyana o swanetse go di rêra, ba ga makgolo wa gagwe ba swanetse go di lefa.

22 Ka baka la phišō ewe e ilego ya ba ntshe, go kwagala gore dikenywa tšewe di ngwadilwego ka mo godimo e be di hwetšwana kgaufsi le dinoka. Tša kgole le dinoka di be di omeletše, ge motho a ija tšōna a thoma a e netsa, gore di kōlōbē a kgone go di ja.

Monna le ge a šetše a feditše go nyala, moselo owe a boyago naō o swanetše go fēla a efa mosadi wa gagwe. O mongwe o ja le batswadi ba gagē. Le ge monna a bikile, makgolo wa gagwe o swanetše go mo fa, makgolo wa gagwe le yēna ge a ile a thopola, o fa bana ba gagwe kabēlō ya bona. Bana ba gagwe go bolēlwa ka mokgonyana wa gagwe le moredi wa gagwe.

23 Basedi ba ba goba ba eya ba sela ka mosola wa Lepelle, e be ba phela ka bothata, ka gobane e be go na le makgema ka mošola wa Lepelle. Motho o be a ka se ke a sepela a le noši, a sepela a e noši a tshela Lepelle, ba mo laēla mowe thabeng. Go be go na le sediba le ga lehono se sale gona, ba re ke sediba sa makgema. Ge motho a rogēla gore o ya go nwa metsi, ke moka bona ba laletša ba mmōna. Ge a tsena sedibeng ke moka ba mo tata ba molaya. Lešaba le lentši le ile la fēla felo fawe, ka baka la tlala, ba lemoga ba sepela e le ba bantši, ke gore a ba kgone go le thōma.

Mokgonyana le ge a ile a thuša makgolo wa gagwe ka meselo, go nyala gōna o swanetše go nyala ka baka la gore a ka se ke a bala meselo, ka gore a ba tlhalane. Ka mokgwa owe mokgonyana a go thuša makgolo wa gagē, makgolo wa gagwe o tla mo tshepa a re ke na le ngwana, o tla ja tša moseō go iša go sa felego, go fēla ga tšōna ke lehu.

24 Dithorwana, bawe ba nago le dithorwana tšewe metlheng ewe e bego e le gauta, kuḏu re ka bolēla ka gore e be e le leraga lewe go kwagalago gore mowe le diriwago gona, balebendi ba ḏula ba lebeletše gore ge motho a e tšwa ba mo lebelle, ba dirēla gore a se ke a tšwa nalo.

24 Dithōrō e be di le ka mokgwa owe. Mosadi o be a di tlhōkōmēla kudu, gore tša se ke tša falla le ge e le ka e tee ya se ke ya rōtha. Ba fēla ba ntšha ka legofi, ba rita morito, yo mongwe le yo mongwe a hwetsāne kgokolwana ewe e kgemago gabedi la boraro a fetsiša. Mmolēlo o re butši a butši buja mabuka.

Moritō e be e le setlhare, setlhare a se alafe ka go tlala. Ka morago ga moritō ke gona ba kgonago ba ija dilō tše di ngwadilwego ka mo matlakaleng a ka godimu. Bakgonyana ge ba ekwa gore ga bo makgolo wa bona seša se timile, ba fēla ba ba tswapēla, le bona ba dirē mphokolo. Mokgonyana a fe wa nyala.

25 Segō sa metsi, ge mokgonyana a yo kgopēla sego sa metsi, batswadi ba mosetsana ba tla gopola ka mokgwa o a ilego a thuša ka ona, bjale mokgonyana a na sa go nyala. Ke moka ba mo fa mosadi wa gagwe, ba setlha lepara dikgomo tšewe a swanetsēgo go ba fa ge a di bone.

Naka la tlou, lenaka la tlou e be ba sa nyalle batho fēla, e be ba nyala baredi ba dikgoši, le ge kgoši e tšea moredi wa kgoši e ngwe. Motho yo mongwe le yo mongwe yowe a nyakago go tšea moredi wa kgoši, o swanetsē go ntšha naka la tlou, kantle le lona a ka se ke a mo tšea. Le ga baredi ba ntona e kgolo go bjale.

Batšhoti ke gore batho fēla; e be ba sa nyalwe ka lenaka la tlou, ke bo morwa mang ge ba tla ba ba nyalwa ka lenaka la tlou? Go bjale ka merepō, e be e apara ke ba ka mošata morepō wa phala le pudubudu le mantona.

26 Dikgomo, bjale ka gore mabakeng ala a dintwa motho fēla o a sa ruwi kgomo, dikgomo e be go ruwa dikgoši le mantona awe a nago le batho ba bantši. Ka morago ga dintwa, batho kamoka ba thōma go ruwa dikgomo. Ba re motho o be a bereka ngwaga kamoka a bērēkēla kgomo ka e tee

Moredi wa kgoši, ke gore motho ge a tšea moredi wa kgoši, o fo nyala go lekana le methepa e mengwe, ga go na phapanō.

26 Go tšea ga kgoši go batho fêla, basadi bawe, kgoši o fo ba nyala bjale ka basadi ba bangwe ge ba nyadiwa. Dikgomo tšewe di nago ka godimu ke dikgomo tša go nyala mohumagadi. Tšona lesome le tše tharo goba le tše nne ba ntšha.

Mokgonyana le mogogadi, ke gore mokgonyana ge a feditše go nyala, a bikile mosadi wa gagwe. Ge a efa makgolo wa gagwe selo, o fo mo fa, fêla ge ditaba di ile tša ba ka mokgwa o mongwe le ge ditaba di ka ba kgorong, a bolêla gore ka tšatši la gore ke ile ka fa makgolo selo. Taba ewe a e kwale. E be a mo fa ka go bona gore le yêna o mo fa sa gagwe.

27 Ditsekatsekaane. Ge motho a nyetše dikgomo tša gagwe ba di amogetše, ba tla nyaka bakgonyana gore ba ntšhe mphaka wa dikgomo, ka ôna ba re kgomo e ngwe ge ile ya hwa, ba tla tswia ka ôna. Delepe ka sona ba tla aga lešaka la dikgomo. Kgati ka yôna ba tla gapa dikgomo. Ke dilô tšewe ba di nyakago ka morago ga mo banyadi ba šetše ba nyetše.

Kobo le patši, dilô tšena ke tša mafellô, go bjale ka yôna kgomo ya tswetši. Ke gore mokgonyana wa fetlha a kgopêla segô sa metsi, ke moka ba mo nyaka kgomo ya tswetši, ge a ntšhitše yôna, ba mo nyaka patši, ke gore motšhaphase le kobo ya bošego ya mmago ngwana. Pudi ya maduma le nku ya molomo wa batswadi di sepela le dikgomo ge di a go nyala le dilô tše tša mphaka, thupa le selepe.

28 Mehuta ya dikgomo tša go nyala, ditshadi, dipholo le diphagola. Motho a ka fo ntšha ka mokgwa owe a ka kgonago, a re re lesomeng la dikgomo mogongwe dikgomo tše di phethago menwana e medi ke diphagola le tshadi tše pedi, go lukile fêla kgopolo e kgolo ba nyaka ditshadi ka gobane di tla tswala, le ga go le bjale ba ka se ke ba di gana. Kgomo e ya goba ila ke ya pôô, yôna ba re o rugile ba ga makgolo wa gago, ka go riale mowe mokgonyana o swanetše go ntšha pudi a le maroga. Go bjale ka pudi ya phôkô ke maroga, mokgonyana o swanetše go ntšha selo a bagole pudi.

K34/82

28 Kgomo ya tšhupja, kgomo ena e be e sa dumella go ya bogweng, ka gobane batho ke ditšhupja. Mokgonyana o swanetše go e midiša dinaka ka selo, ba kgone ba e amogela.

Matsatši a bolehono, dikgomo tša ditšhupja ba nyala ka tšona, a ba sa dira mokgonyana molato a na, mowe go sa ilago ke kgomo ya pō. Molaō kgomo ya pō mokgonyana o swanetše go e fagola a kgone a yo nyala ka yona.

29 Basukulugi mona lefaseng la gešu ga go na batho ba bantši bawe ba sokulugileng. Le bona bawe ba sukulugileng monyalo wa bona o fo swana le wa baheteng. Ga go na motho yowe a romelago ngwana wa gagwe sekolong. Sekolo ba fo tsena sekolo sa gae gamōgō le lebollō, ka go riale mowe lefaseng la gešu go sa tletše sesotho.

Mowe go nago le phapanō ke mo fēla ba bangwe ba rwala mabēlē a bona ba ya ba dira ka lapeng la motse wa yo mongwe ke moka ba rwala ya ba bjalwa bja tlhaana. Ba bangwe ba setla maupi a mantši, ba rwala ba isa bogadi bja ngwanana ba yo bitša dikgomo. Le go beka ga bona ba beka mosegare, a ba die sebokaboke.

Mosogana o swanetše go bolotša mosadi wa gagwe go fitlhēla a aloga. Ditshinyagallō tša mowe lebolong, mosogana o ntšha lesome la mašelang, ke setlhatlhe sa mosadi wa gagwe, le seke sa go šikinya kokoi seotlo, le dikobo tša ditlhamo tša mo ba bina malōpē.

30 Motiši wa monyalo, mokgonyana ge a nyala batswadi ba kgarebe ba tla motša gore re nyaka dikgomo tša go goma ga gore, ge a se natšo batswadi ba kgarebe ba ka se ke ba thaba. Ba tla fēla ba mo gopolela gore ke mpja a na selo. Motlho o mongwe ba dira gore moredi wa bona a tlhale.

Kudu ge makgolo wa motho wa kwa a re ke nyaka kgomo tša gore ke gore makgolo wa gagwe o na le molato, ka go riale o dirēla gore mokgonyana a mo ntšhe mowe molatong, molato wa makgolo ke molato o mogolo wa dikgomo. Mokgonyana a na dikgomo

30 tša go ntšha makgolo wa gagwe mowe molatong, makgolo wa gagwe o tšama a kolota. Go motho yowe a hwetsanago dikgomo ke moka o tla tšea moredi wa gagwe, ka gobane o tla motša gore a ke na mokgonyana, ka mokgwa o o mpōnago ka ōna ge o ka napa o tšea moredi waka. Monna yowe ge a kwana le taba e, ke moka o tsena ka lapeng e ba mokgonyana. Yola wa pele ba mitša ba mo fa bonyanyana bja gagwe wa tšwa ka lapeng.

31 Tema ya boraro Kamogêlo monyalo.

Maduma a pudi ya kamogêlo. Ke gore ke ge motho a eya go nyala, pele ga gore ba ê go nyala, pele ba swanetše go tsibiša ba leloko gore ba kgobakane ba ba šupe dikgomo tšewe ba yago go nyala ka tšōna. Ke moka ba kgone ba roma batho go nyala.

Bjale ka ge go tlhalušitšwe gore banyadi ba swanetše go ya ka mabanyana, ge ba fitlha ba ntšha pudi ke maduma. A ba ba botše selo, ditaba ba tla ba botša ka moswana.

Ka moswana ke gona ba tsogago ba ba botša gore re tliilo nyala. Makgolo wa bona o tla ba botša gore ke le kwile, boêlang nthago, ke tla le botša ke sa tšama ke botša ba gešú. Ke moka ba boêla nthago.

32 Makgolo wa bona a rate gore bakgonyana ba gagwe ba re ge ba nyala e be ba enwa metsi, o dira bjalwa. Ke moka o tsibiša ba gabo gore ka tšatši la gore, bakgonyana ba a tla ba tla go nyala. Ke moka o romêla sebaka go tsibiša bakgonyana gore ka tšatši la gore re hwetsaneng. Pudi ela ya maduma ba e beile, ba tliilo botša ba gabo gore bakgonyana ba ile go fitlha mo ba dumedišitše ka pudi še.

Bjale ba tsena monyalong ka mokgwa o ke tlhalušitšego ka ōna ka matlakaleng a ka godimu. Ka morago ga mo ba feditše go phōphêla, ba tšhêla pitša e kgolo ya bjalwa ba bea ka ngwakong wa bakgonyana, ke bja bakgonyana. E ngwe ba e bea kgakala ke pitša ya bagogadi.

- 32 Pitša ya bakgonyana, bakgonyana a ba swanēla go nwa, ba letela beng ba dikgomo gore ba tle ba nwe nabo. Motho yo mongwe wa tšwa o botša batswadi ba mosogana gore go fedile, bjale ba re file bjalwa. Kamoka babo lesogana ba tliilo tsena ka ngwakong ba nwa bjalwa. Ge ba feditše ke moka ba tloga go šala banyadi, bona ba tla tloga ge letsatši le e ya madikēlo.
- 33 Kamogelō ya dinyalo, ka morago ga mo ba nyetše, ke moka banyadi ba a tšwa ba šupa ba ga makgolo wa bona dikgomo. Ge banyadi ba ile ba ntšha thupa ya dikgomo le mphaka le selepe, ba di gapa. Ge ba sa ka ba ntšha dilō tšewe ba ga makgolo wa bona ba ka se ke ba amogēla dikgomo, ba tla goma natsō. Ba tla di amogēla motlhang ba tlišago dilō tšewe tša kamogelō.

Ge dilō tša kamogelō ba di ntšhitše makgolo wa bona o botša bakgonyana gore di gapeng le di tliše, ke moka ba di gapa ba di iša. A ka se ke a dumēla gore di dulē ga mokgonyana, ka baka la gore a ka fēla a uta manamane a tšōna, fēla ge a bōna gore mokgonyana wa gagwe o lukile, a ka fo dira gore di be di dutši ntshe, empa ga se molao, gore moredi wa gagwe a yo apea le dikgomo tša go mo nyala.

- 34 Ge makgolo wa gagwe a bona gore dikgomo di ka tla tša mo lapiša ka baka la go tlhoka modiši, o no di lesetša ga mokgonyana. Mokgonyana a ka fo ba a di šumiša ka mokgwa o a ka kgonago. Ge kgomo e ngwe e ka hwa, mokgonyana o tsibiša makgolo wa gagwe gore kgomo e ngwe e hwile. Makgolo wa gagwe o ya go tswia a rwala dinama a iša gae ga gagwe. O tla fa moredi wa gagē moabē wa gagwe, le letlhakōšana la lešaka le šala le mokgonyana. Ke gore ke nama ya go tswalla lešaka. Ge kgomo e ile ya tswala o swanetše go bega ba ga makgolo wa gagwe gore kgome e tswetše ka tshadi goba pholo.

Makgolo wa gagwe o swanetše go fēla a eya a bōna dikgomo tša gagwe. Le ge pegō ya gore kgomo e tswetše o swanetše go bōna mmala wa namane, go eleletša ge ba re namane e hwile a yo

34 bōna mokgopa wa yōna gore ke nnete ke yōna. Ba ka se ke ba lesetša go tswia ka gobane e ka sinyega.

35 Mokgonyana a ka se ke a kgona go tswia kgomo a ija, ka gobane ga se tša gagwe, yēna ke molebeledi fēla. Ke bona ba ga makgolo wa gagwe ba swanetsēgo go mo ngathēla.

Mosadi yo mongwe wa ga Makokoropo o ile a hwela ke monna, bjale moredi wa gagwe a ratana le mosogana wa ga Masete. Ba nyala moredi wa gagwe, ka baka la go tlohoka modiši, a lesetša dikgomo bogadi bja moredi wa gagwe. Mosadi o ile a bōna mebala ya dikgomo.

Dikgomo di be di phela ka go kgasetša ka thabeng. Dikgomo tša tia ke tladi, mokgonyana a bona gore tša makgolo wa gagwe a tša teiwa, a no tlabēla makgolo wa gagwe mokgoši. Ge a fitlha makgolo wa gagwe, mokgonyana a šupa makgolo wa gagwe gore kgomo e ke ya gago, makgolo wa gagē a gana.

36 Mokgonyana o ile a tswia dikgomo a di ja. Lebaka la gore makgolo wa gagwe a yo gapa dikgomo. Mokgonyana a ya a gana le kgomo e ngwe, e na le namane. Ditaba tša ba tša ya kgorong, kgōrō ya re, mosadi o swanetsē go gapa dikgomo, tšewe tša go hwa Masete ke tša gago, ka gobane le go ja go ila gwa ja wena. Ge o be o bōna gore ke nnete kgomo ke a makgolo wa gago, bjale makgolo wa gago o gana go ja kgomo, e be o be o butšitše banna ba bangwe. Le ge kgomo e be e bōla a e bolle wena, e bolla mong wa yōna.

Mokgonyana wa mohuta owe ke mokgonyana yo mobe, a se tšešlano e botse. Ka dipelaēla tša makgolo wa gagwe ba ka se ke ba ba le bophelo bjo botse. Mokgonyana le makgolo wa gagwe go ya kgorong ke phōšš. Ka morago mokgonyana a tlabēga a babja, ke moka a hwa.

Ditlhatse. Ge dikgomo di e go šupiwa ba ga makgolo, ba ga makgolo ba bitša ba gabo ba kgobakana, banyadi le bona ba ba swanetsē gore ba be le sebaka sa bona, bala le bona ba be

36 le sebaka sa bona. Ba kgone ba ba šupa dikgomo tša bona.
 Taba ewe ke botlhatse, ka gobane ditaba di re pele le morago.

37 Motho yo mongwe le yo mongwe o tlohkômêla mmala wa
 dikgomo. Batho ba kgale e be ba na le pelomeđi, ba di bea ka
 dipelong tša bona. O ka kwa mokgalabje a sa tseba mebala ya
 go nyala mosadi wa gagwe. Batho ba matsatsi a no re lebala
 kudu, go bônagala gore re lebadisa ke go ngwala mebala ya
 dikgomo ka dipukung.

Go bôna ga dikgomo a se go tšea, motho yo mongwê le yo
 mongwê yowe a lego kgaufsi o swanetše go tla a bona mmala ya
 dikgomo. Ba dira ka mokgwa owe go dirêla gore yo mongwe ge a
 ile a hwa, yo mongwê o tla šala. Ge ba ka tlhalana motho goba
 batho bawe ba go bôna ke bona ditlhatse tša taba ewe. Molato
 o mongwê le o mongwê o athola ke ditlhatse, kante le
 ditlhatse lekgotla le šita go athola.

Go bitša batho ba šele gore ba tle ba bone dikgomo tšewe
 mokgonyana a nyetšego ka tšona, ke taba e e dirêgago kae le
 kae. Botlhatse bja leloko ka le tee ga bo kwale kudu, ka
 gobane go na le sešma se ba rego tšhwene tsôgô e tiêla ga gabo
 38 yôna. Ke nnete ga go na motho ya a ka latlhago wa gabo, o
 swanetše go leka ka maatla gore a mo emelle. Motho wa theko o
 tla bolabola therešo ewe a e bonego.

Go bjale ka ge ba sa thôma go šupetsana dikgomo tšewe di
 swanetšego gore di tšwe di e go nyala. Motho yo ba dulago naê
 kgaufsi ba mmitša gore le yêna a tle a di bône. Le ge ba roma
 motho wa leloko la gabo gore a ê go nyala, ba swanetše go mo
 roma le monna o šele, ke yêna tlhatse. Le bona baphopedi ba
 ka se ke ba fo phôphêla ba le noši, ba tla bitša ba theko bawe
 ba agišanego nabo gore le bona ba be gona. Motse go swa ya ba
 batagani, seseki se noši se lle pudi ya phokwana. Ke re mona
 ntso a kgamole, etlang le nkwišeng ba ga mokete ba tlile ba
 tlilo nyala. Ka moswana ge ditaba di eme ka mokgwa o mongwe
 nka tla ka šita ke ditaba.

38   Lehu ke le tee, ba bangwe ba tla hwa ba bangwe ba šala.
 Ge ditaba tša tšeanō ya bona di eme ka mokgwa o mongwe, ke
 39   bona ba tla thušago go tlhalošetša bawe ba sa tsebego gore ba
 kgone go lamolanya bafapani.

Go fana ba le ba babedi.

Dilō tša go fa makgolo wa gago le ba babedi, motlha ditaba di eme ka mokgwa o šele, makgolo wa gago ge o motša gore ka tšatši la gore goba ka tšatši le lengwe ke ile ka go fa selo sa gore, o wa gana ka gobane le tlhanogēlane, mola e be le sa kwana. Ka go tlhoka botlhatse ke moka o lobile. Mowe re hwetsana sešma sa gore, a le e le tletše la boa le tletše.

Go lekana ga dikgomo le dilō tše di amogetšwego. Dilō tšena tša go nyala mosetsana kamoka ga tšōna di bolokwa ga botse, dikgomo di dulēla mmogō, dipudi le tšōna ga tšōna, dikobo le dilwana tše dingwe le tšōna. Ga go na leswaō lewe ba ka le dirago leswaō la tšōna ke mebala ya tšōna. Ge di ile tša hwetsana tše dingwe dikgomo di fo tsena ka šakeng ka le tee, dipudi ka šakeng la dipudi.

40   Kgale e be ba setlha lepara, tshetlhō ewe ya bona e badile dikgomo tša go nyala tšewe di šetšego gore a tle a fetšitše monyalō wa gagwe, tšewe ba di bonego ba di beile ka dipelong tša bona. Dilō kamoka tša monyalo di a ngwadiwa, fēla dilō tše di kgolo tšewe di gopolwago ka maatla ke dilgomo, dilō tše bjale ka dikobo le tšhalete a di gopolwe kudu. Di gopudiwa motlhang ba tlhanogēlane, ka baka la gore ba tlhalana.

Dilō tšewe ge di lekane mowe monyalong wa bona ke moka ba šupa ba leloko gore le a di bona dilō tše, ke tše di nyetšego. Ke moka ba yo boloka ka ngwakong. Go fedile, ke moka ba palakana. E bolweketšwe motlhang owe lerato le fēla.

Bona ka babedi ba ka se ke ba kgona go boloka thoto ewe ya go nyala. Di swanetše gore di tsibiwe gore tše ke tša go nyala moredi wa mokete, di be le tsela ya tšōna, gore le ge

40 papa bona a hwile e be e le gore di a tsibja. Gwa se ke gwa ba le phapanō magareng a bana ba gagwe. Mokgonyana le yēna o boloka thoto ya gagwe ka ngwakong wa gagwe le yēna ke botlhatse bja gagwe.

41 Ge makgolo wa motho le mokgonyana yo mongwe wa bona a tlhagēla ke kotse ya mollō, a swela ke ngwako, o roma motho gore sepela o ba botše mono nna ke tlhagetše ke kotse, a thuše ka bukwana ela ya gago ke ngwale phatlhō ela ya monyalo, ke moka wa mo fa ba yo tsoša ela ya go swa ka boswa, e a goma e a boēla. Ngwana yo mongwe le yo mongwe o tla tla a bona ka ntshe gore mokete o ile a nyadiwa ka dikgomo tša go goma ga gore, le dipudi.

Go swēla ke ngwako e le gore moredi wa bona o šetše a dutši bogadi lebaka le letelele, mowe batswadi ba gagē ba sa tlhweng ba gopola gore moredi wa bona a ka tlhala, ba se ke ba ngwala gape. Ka morago ga mo a tlhadile, makhulu wa bona o tla šala a tiile ka dibaka tša molomo le ditlhatse tšewe di ilego tša bona.

42 Ge e le mabapi le barwa tabakgolo ya go kgodiša bana ke dipuku tšewe ba ngwadilego dithoto tša baredi ba gagwe, ka gobane moredi yo mongwe le yo mongwe dikgomo tša go nyala yēna di na le ngwana yo mongwe wa motlhankana di mo lebaneng. Ge dibukwana tšewe di le gona ba kgona go bona gore yo o nyetšwe ka dikgomo tša gore ba kgone go tseba tsela ya tšōna.

Makgolo wa gagwe o swetšwe ke ngwako, sa mokgonyana le sona se latlnegeile. Ba lebadišitše ke gore ke kgale. Ka go riale mowe kamoka ba mona lesufing. Ge e le mabapi le dilō tša go nyala bjale ka ge e be ba sa phōphēlane ba le ba babedi ba tla no bitša batho bawe ba goba ba le gona gamōgō le dibaka ba tla go gakolana. Bothateng ke ga barwae, bona ba tla ba ba ya ba ntšhaganya ke kgōrō.

42 Tema ya 4 Lenyalo la go nyadišwa.

Tšeišō dikgomo tša tšeišo, ke dikgomo tša go tšwa matsōgō ga papago mosogana a tšeiša morwa wa gagwe mosadi ka tšōna. Goba di tšwa moredi wa gagwe, ke gore ke dikgomo tša go tšeiša.

Go tšeiša papago motlhankana ge a ile a mo tšeiša mosadi, go lukile ke mosadi wa morwa wa gagwe o tšeišitše ke papagē.

43 Papago lesogana ge a ile a tšeiša morwa wa gagwe mosadi wa mathomo ke moka. Ge mosogana a nyaka mosadi wa bobedi o swanetše go tšea ka dikgomo tša gagwe. A ka se sa boeletša go mo tšeiša mosadi.

Go bjale ka ge monna a na le barwa ba babedi le basetsana ba bane. Papago bona o tšea dikgomo tša moredi wa gagwe wa pele, a tšeiša morwa wa gagwe wa pele. Ka morago o tšea dikgomo tša yo a latšelago yola a tšeiša moratho. Dikgomo tša ba babedi ke tša papago bona. Ge a nyaka mosadi wa mokokotlêlō a ka bolabola le mosadi wa gagwe, a tšea mosadi wa mokokotlêlō.

Dikgomo tša wa lekgothwane, ba di lesetša gore di tswalle. Empa le tšōna ba swanetše go tšea mosadi, mosadi yowe ke mosadi yo a lebanego moratho, ka gobane mosadi wa mogolwane ke yola wa mokokotlêlō wa papage. Ge papage a ka hwa o tla šala a dutši naš. Le ge a ka se ke a ya ka ngwakong wa gagwe, empa dilō tša lapa la gagē molaudi ke yēna.

44 Ke molaš wa sesotho gore dikgomo tša baredi ba motho di tšeē basadi, go dirēla gore yo mongwe le yo mongwe a be le mogadibō wa gagwe. Gore ge a etšwa bogadi a be le mowe a swanetšego go bea tlhaana ya gagwe. Ge ba ka ja dikgomo tša yo mongwe ka molomo, moredi wa bona o tla dula a ba llēla. Le ge a ka ba le ngwana wa motlhankana, o tla tlhoka lapa la gagwe la nnete, lewe a swanetšego go tšea motswala wa gagwe.

Monna o ba le bana ba babedi, papago bona a bona gore ngwana wa gagwe wa pele wa motlhankana o godile, bjale yēna ka

44 noši a na dikgomo tša gore a tšeise morwa wa gagwe. Bakeng sa gore a tsamê a kolota dikgomo tša go lefa molato wa morwa wa gagwe, o tsama a kolota tša go mo tšeisa mosadi.

O kolota dikgomo ga ngwanabo, a mo fa, a tšeisa morwa wa gagwe mosadi. Dikgomo tšena a di kolotilego di swanetše gore di lefe ke papago lesogana. Ge papago lesogana a ka falla a
45 sešu a bona dikgomo tša go lefa molato, morwa wa gagê o šala a lefa molato owe.

Tsela ya go lefa molato wa mohuta owê, ke gore ge e le papagwe mosogana, o swanetše go tšeisa morwa wa yola a go kolota dikgomo go yêna, tša go lekana tsela a go kolota. Le ge moredi wa morwa wa gagê a ka nyalwa, o swanetše go tšea dikgomo a fê mong wa tšôna bjale ke moka go fedile. Mowe re hwetšana sešma se se rego boya kgomo ke boboya kgomo. Dikgomo tšewe di swanetše go boetšwa go mong wa tšôna kantle le go rêra, ka gobane o kolotile ka bothakga.

Mogolo le yêna o swanetše go tlhopha dikgomo a di fa moratho le yêna a tšea mosadi ka tšôna. Ge ba kwana ke moka dikgomo tšewe di etše ruri. Ge ba sa kwane gona, mogolo a ka re go bona gore moredi wa moratho o nyetše a re mphe dikgomo tšaka, o tla mo fa empa taba ewe a se molaš. Ka gobane ke ngwanabo, ke go se tsentshetša marumu ka motseng, le ka se ke la gola kamoka yo mongwe o tla hwa.

46 Bjale ka monna yo mongwe wa ga Šaai, mogolo o be a na le ngwana wa modiši, yêna mogolo a na le moratho wa gagwe. Kamoka ga bona dikgomo tšewe ba go tšea basadi ba ile ba tšea ka dikgomo tša kgaitšedi tša bona. Yaba mmago bona o na le dipudi tšewe a ilego a di rêka ka mabelê.

Karogano, ba ile ba arogana dipudi, moratho a reka kgomo ya tshadi ka karolô ya gagwe. Ba dutši motse ka o tee, a e bea ka šakeng, modiši ke ngwana wa mogolo. Ka mowe šakeng di gôna dikgomo tša bona, le tša mafiša. Kgomo ya tswala

46 manamane a mane, mogolwane a re go moratho o swanetše go fa ngwana waka madišiši. Moratho a re bjang, ngwana yo ke waka le nna, nna nka mo thuša ge a tlhaeletše ke dikgomo tša go nyala mosadi. Mogolo a se ke a kwa. Moratho a mo fa kgomo ya madišiši, a napa a tšwa ka motseng. Ngwaga a wa ka wa fêla, mogolo o ile a hwa.

Lapa a le ji lengwe, polêlô ena e fapane le e ya ka godimu, ka baka lé, ke motho o adima dikgomo tša go nyala ga
47 ngwanabo ka malapa, gona mowe o swanetše go di boetša. Ge e le mong ngwana wa mmago yola go anya letswêlê ka le tee, ga go direge. Go batho ba bangwe ba dira, go rena babina tlou, awa!

Ge ngwana wa rangwane a ka adima dikgomo ga ramogolo wa gagwe, kadimô ewe ya ba motlhomong ramogolo wa gagwe o tla tšea dikgomo tša moredi wa gagwe. A tšea mosadi ka tšôna. Dikgomo tšewe ge moadimi a di bône, o swanetše go di boetša. Ge e le gore ke tša maatla a ramogolo wa gagwe, o swanetše go di boetša, empa tše dingwe goba ka pedi ka mokgwa o a ka kgonago, o tla mo gafêla tšôna. A re tšewe tšea ngwana wa moratho waka.

Mmago lesogana, mosadi le yêna o no ba le dikgomo tše di tiago tlhōgô ya gagwe, ka baka la mabêlê. O lema mabêlê a rekiša ka morago a ba a reka dikgomo. Dikgomo tšewe ka tšôna o tlilo di fa morwa wa gagwe gore a tšee mosadi ka tšôna. A mo fele gore a kete diketô ka tšôna. O mo fa tšôna kowa a bôna gore o godile. Ka go riale mosogana yowe a go fa ke mmagê
48 dikgomo, ke gore mosadi yowe ba re, ke mosadi wa go tšeiša ke mmage, ke ngwetše ya gagwe. Ke basadi 'ba bantšiši bawe ba kgonago go tšeiša barwa ba bona ka dikgomo tša matla a bona.

Dikgomo tša mosadi, monna a ka tšea mosadi, mosadi wa gagwe a ba moopa, empa mosadi ya ba motho yo a šomago kudu. A lema mabêlê a rekiša, a reka dikgomo. A ba a bona a na le dikgomo tše dintšiši. O no di fa monna wa gagwe a re mogatšaka

48 tšea dikgomo tše o tšee mosadi ka tšona, motlhomong lapa le ka tsoga ka gobane ge re ka hwa di tla šala di lewa, ya ba lapa la rena le hwile.

Monna o file ke mosadi dikgomo, mosadi yowe a yo mo tšeago ke ngwetšiši ya mogatša monna, ka theko ke mogadikane. Monna a ka se ke a kgona go dula ka ngwakong ga yola moswa, o tla tsena, a goma a tsena le ka ngwakong ga yo moswa. Lehufa le a tsoga ba thoma go fapana, go fitlhêla mosadi yo monyana a fiwa tša gagwe dipitša a apea.

49 Basadi ba letsatšiši ka le tee, ba ka se ke ba bolayana. Ge ba le ba babedi ba kwana, empa ge monna a ka nyarêla ke moka kwanô ga e gona. Molato keng?, molato ke gore ba lwešantšha ke marakabele (monna). Mafelong monna o swanetše go lopa ka tlhōgō.

Mosadi wa go fa monna dikgomo, a re a tšee mosadi ka tšona, mosadi o a na mosadi, ka baka la gore ge a ka ba le ngwana wa ngwanenyana, dikgomo tša gagwe di swanetše go laola ke mosadi. Di ka laola ke morwa mosadi yowe ge makgolo wa gagwe a hwile.

Makgolo.

Makgolo, makgolo a e no ba leina la mowe motho a tšeago mosadi fêla, awa!, morwa wa motho o tšea mosadi, ke moka mosadi a bêlêga bana. Bana bawe ge ba lebeletše batswadi ba bo papago bona, ba re ke bo makgolo.

50 Basadi ba hwetšana dikgomo ka ditsela tše dintšiši, bjale ka mabêlê, go bopa dipitša, go loga magogō le go sekela bjane. Dilô tšewe di tlhōkêga kudu, ka go riale go na le batho ba ba tlogo ba reka. Ka lebaka le lengwe ka mabêlê o dira bjalwa, ke moka a rekiša (naleng). Ba bangwe ba kgona le go loga metlhōtlō. Ba bangwe ke dingaka, ba laola batho ba bile ba alafa malwetšiši. Mabapi le go fa monna wa gagwe, re hwetšana

50 gore ka mokgwa o monna a sa laolego selo ka dilō tša mosadi yowe a go tšeisa ke mosadi wa gagwe. Sešma se re, mphēmphē e a lapiša, motho o kgona ke sa gagwe.

Ge a file morwa wa gagwe, ke moka o mo fetše ruri. Ge mosadi a ka ba le ngwana wa mosetsana, a ka se ke a di laola bjale ka ge a file monna wa gagwe. Ge mosadi a sa mo direle mošomo owe a mo kgopelago gore a mo dirile, polēlō ya gore dikgomo tšaka di lobile, empa ga go na se a ka se dirago.

Monna o tšea basadi ba babedi, bjale ka Motala, mosadi yo mongwe a ba le bana ba banyana, yo mongwe batlhankana. Gola wa batlhankana ga go na mowe ba ka hwetsanago dikgomo tša go tšea basadi, mosadi yola wa bana ba basetsana o hwetsana dikgomo ka baredi ba gagwe.

51

Bana ba mogatsaka.

Mosadi yowe a nago le dikgomo tša baredi, o a dira gore a tšeise bana ba mogatsagwe, ke gore bana ba mogadikane. Mosadi wa go tšeisa ke mmago ka malapa, o thata kudu ka gobane dilō kamoka ga tšōna tša ka mowe lapeng di laola ke mong wa dikgomo, goba o dirile bjale, mosadi o bega mmatswalē wa gagwe wa dikgomo, mmagwe lesogana ke mokgopedi.

Mothepa ge a sale gagabo, dilō tšewe ba isago bogadi bja mosetsana, di tsena ka lapeng la mong wa dikgomo, kamoka ga tšōna di laola ke yēna ka gobane dikgomo ke tša gwe.

Mogadikane a ka se ke a adima yo mongwe gogadikane dikgomo tša go tšea mosadi wa morwa wa gagwe. O nyaka fēla ge yēna a ka mo tšeisa mosadi, gore bana gamōgō le dikgomo tša baredi bawe e be tša gagwe. Ge mosogana a na le kgopolo, a ka diō bōna gore a se mosadi wa gagwe, ke mošegēla.

52

Ke nnete ke mošegēla, ka baka la gore ge mosogana yowe a ka hwa, ba swanetše go mo felegetša ka tsela ya bogōpē. Ba mo fa kēla seša ka maragong, ke gore ke yēna mosadi wa gagwe.

52 Ngwakō wa mosadi yowe, ba swanetše go mo agēla ka theko ga ngwakō mmatswalē wa gagwe. Ka go riale ke tšhupō ya gore dikgomo di tšwa mong wa ngwako o. Ge monna yowe ba mo tšeisitšego a ka ba le lerobo le, mosadi yowe, mong wa dikgomo a ka fo mo ntšha, ga go na sewe a ka se bolēlago.

Tša go tia monna, ke gore ke dikgomo tše di šumilwego ke monna, monna o ntšha dikgomo tša gagwe, ke mosadi wa maatla a monna wa gagwe, ga go na motho yo a phatlhaganego naš Ga na mamuwi, ka go riale mowe ga go na motho le ka o tee wa kgaitšedi ya monna wa gagwe a ka tlogo a mo tshwenya.

53 Monna yo Tsobola Mašumu, o ile a tšea mosadi ka dikgomo tša mogadikane wa mmagwe. A beka mosadi a mmekēla ka lapeng la mmagwe. Motšwi wa dikgomo a thōma go belaēla, a re, ngwetšī o be a swanetše go bekēlwa ka lapeng laka.

Mosogana a bōna gore ditaba di bothata, a ka a sinya sebaka o ile a ya makgoweng, a šoma a rēka dikgomo, go fitlhēla a tlhakanya dikgomo, ke moka a di fa mong wa tšōna, mosadi a sešū a ba lengwana, ka gobane o ka se ke wa ntšha dikgomo tša go tšwa ngwana wa mosadi yowe. Ge a bēlēga bana o sešū wa fa mong wa dikgomo, bana bawe ba ana dikgomo.

Go thikišana ga bana ba motho.

54 Motho o ba le bana ba batlhankana bjale ba se ke ba ba le dikgaitšedi, bjale bana ba ge ba tlhalifile ba nyaka gore ba be le malapa a bona. Ba šoma ba šaba dikgomo, ka dikgomo tšewe mogolo o tšea mosadi ka tšōna. Ka morago o thikiša moratho, le yēna o mo tšeiša mosadi. Ba aga motse wa bona o mogolo, ge Modimo o ile wa ba thuša gore ba atele ke thari. Bana bawe ba go thikišan ba na le kwanō e kgolo, ga go na motho le ka o tee yowe a swanetšego go ba aroganya, kandle le gore yo mongwe wa bona a šite ke lekgeswa. Gona mowe ba ka se ke ba kwana ka gobane felo fawe a go na ngwana wa mmago.

54 Tema ya 5 Mošomō wa monyalo.

Dikgomo tša go nyala, bjale ka ge go na le ditsela tše dintši tšewe monna a tšeago mosadi ka tšōna. Go na le go adima, go tšeišwa, go tšeišana bjale bjale. Monyalēlwa yena o lla fēla ge ba monyalla, a na taba le go nyaka go tseba gore dikgomo tše di tšeago ngwana waka di tšwa kae, goba di tšwa mang.

Ba leloko la mosogana, batho ba na ba gašo, ke bona bawe ba swanetšego go ba tlhalošetsa gore dikgomo di tšwa kae, ka gobane ke molato gore mong wa dikgomo ge a rēra, ba leloko ba se ke ba makala. Le mowe tše tšeago gōna ba go tsebe.

55 Dikgomo tšewe tša go adingwa mabapi le go nyala mosadi, go bjale ba swanetše go nyala mosadi a se ke a di šumiša o mongwe mošomo, a ya a tlhaelwa mowe monyalong wa gagwe; o tla šitwa go boēla ga mōtho yola a go adima ga gagwe ka gobane ge a yo mutšiša gore o tlhaeletše ke tše kae, a bolēla ka fase ga tšela a go mo adima, o tla mutšiša gore tše dingwē tšōna o dirileng ka tšōna.

Go šupiwa makgolo.

Ba nyaka gore ge ba šupa makgolo wa bona ba hwetšane e le gore di ka mokgwa ola wa go adima ka ōna. Gona ba tla kwana le wena, ge o tlhaeletšwe ke mogongwe ba tla kgona go go thuša.

56 Makgolo, makgolo le yēna ka dikgomo tšewe mokgonyana a mo nyaletšego ka tšōna a swanēla go di ja ka molomo. Molaō ke gore a tšeē mosadi ka tšōna. Ka go riale mowe ke gore ge moredi wa gagwe ge a ka tlhala monna wa gagwe, mokgonyana o a tla a tšea mamuwi wa dikgomo tša gagwe. Ge e le mabapi le dikgomo tša ngwana wa pele, ge go se na ngwana wa motlhankana yo a godilego, dikgomo ke tša papago ngwana le mmago bona.

56 Mosetsana, dikgomo tša go nyala mosetsana a tša swanêlwa go sinyiwa, ka mokgwa o o sa tsebalegego. Ge ba sa ka ba tšea mosadi ka tšona, le ge go na le mešomô e mengwe ewe ba nyakago go di šumiša, ba ka di šumiša empa ba swanetše go fêla ba šia tše dingwe tša ditshadi gore di tla fêla di tswala di tla ba thuša mabothateng a mangwe.

Le ge moredi wa bona a ka tlhala monna wa gagwe, ba tla kgona go fokotša ka theko e ngwe. Molaš wa bogologolo o be o le buima gagolo ka gobane ge mosadi a ka tlhala monna wa gagwe, e be ba nyaka bo mammalane. Ge monyadi a ka nyala ka lesome, tša ya tša dula mengwagangwaga, monyadi o fêla a eya a bona manamane a dikgomo tša gagwe.

57 Go tlhala, motlhang mosadi a tlhalago, mosadi yowe o gobolotše batswadi ba gagwe, ge e le motlhadiwa yêna lehumô le tsene ka lapeng. Ka baka la gore godimu ga lesome la dikgomo, motlhomong masome a mabedi a ka gapa goba go feta fawe.

Matsatsi a bolehono.

Molaš wa bo mammalane o hwile, empa a wa bolaya ke basotho, o balaile ke makgowa. Ba re motho yola o be o sa mo fiša, o be o nyetše moredi wa gagwe, ka go riale mowe o mo nyaletše gore a jê. O no gapa fêla dikgomo tšela wa go nyala ka tšona. Goba ba go fa tša go tšofala goba manamane a tšona, ga go na taba amogêla.

58 Ge makgolo wa gago a ile a di ja ka molomo, ba leloko la gabo ba swanetše go mutšiša gore a o išitše kae ka dikgomo, ka gobane re ile ra di bôna. Batswadi ba mosadi ke mahuhudi, ba llê dikgomo ka legano. Go a bônagala gore moredi wa lena a tlhala ke gobane dikgomo tša gagwe le di llê ka molomo lehono o nyaka gore a bone gore dikgomo le tla di bôna kae.

Mosadi a rate gore dikgomo tša go tšea yêna batswadi ba gagwe ba fo di ja, le ge ba tllhabile ba ile ba mitša ga na taba le taba ewe. Le batswadi ba gagwe wa ba botša gore nna ke

58 tlhakelang, dikgomo tsaka le lle. O nyaka ge ba ka tsea mosadi ka tsona. Mowe pelo ya gagwe e tla wa, ka gobane le ge a ka ba le ngwana wa motlhankana, o tla ya a tsea mosadi gona. Le yena o thaba kudu ge a fitlha ga gabo a tsena ka lapeng la mogadibô wa gagê.

Tlala, ge makgolo a ile a sinya dikgomo ka baka la tlala, empa o swanetse go leka ka maatla gore a hwetsane tse dingwe a thibe tsela tsa mokgonyana. Bjale ka ge go tlhalusitse gore dikgomo tsa ngwanana di swanetse go tsea kgarebe. Ba ga makgolo ge ba yo tsea mosadi yowe ba swanetse go bega bakgonyana gore ro le tseela makgolo wa lena, ka go riale mowe ke gore dikgomo di a feta.

59 Mamuwi wa dikgomo tsewe ke yena a swanetsego go di eta pele. Ge mosadi a nyetse a fedile, ke moka ba mmeke, makgolo o dira bjalwa, bjalwa bjowe ke bja mokgonyana, makgolo wa gagwe o supa mokgonyana makgolo wa bona, ga mogô le lapa la gagwe. Ke yena makgolo wa gagwe yo mogolo, mokgonyana a ka no leboga ka sewe a nago le sôna, pudi goba nku.

Go sinya monyalo.

Ge batswadi ba mosadi ba ile ba sinya, bjale ka ge ba sinya ba leloko la gabo ba ile ba ba botsa gore le se ke la sinya empa ba se ke ba kwa, motlhang ditaba di thathafile le ge ditaba di a kgorong, ba leloko ba ka fo dula ba re ke molato wa gagwe, ka gobane re mutsitse a se ke a kwa.

Dikgomo tsa go nyala kgarebe, ke gore ka pela ge mokgonyana a nyetse, ba ga makgolo ba swanetse go fitisa dikgomo ba yo nyala kgarebe e ngwe le bona ba ka se ke ba di ja, ba tla fitisa bala le bona ba fitisa bjale bjale. Dikgomo tsa go nyala ga di na mo di emago, di boela pele le morago. Ge
60 bana ba batlhankana e sa le ba banyana, mosadi o dula le papago

60 bona, ge go na le motlhankana yo mogolo mosadi o swanetše go dula nae, goba yo mongwe wa leloko.

Motho o na le barwa ba babedi, basetsana ba bane, papago bona a hwa, mogolo o swanetše go tšea dikgomo tša yo mogolo a tšee mosadi ka tšona. Moratho wa gagwe, o tšea tša ka morago ga yola, ke moka go šala basetsana ba babedi, mogolo o tšea tša yo mongwe, tša lekgothwane ke tša lekgothwane la motlhankana.

Ka tšona dikgomo tšewe a ba swanela go raloka ka tšona, ba swanetše go tšea basadi ka tšona. Yo mongwe le yo mongwe mowe wa tseba gore dikgomo tša yola di lebane nna. Le bona dikgaitšedi tša bona ge ba tlile ga gabo yo mongwe le yo mongwe o swanetše go tseba lapa la gagwe.

61 Bana ba batlhankana ka babedi le dikgaitšedi tša bona ka nne, re šetše re tseba gore yo mongwe le yo mongwe wa bona o swanetše go tšea dikgomo tša dikgaitšedi tše pedi. Bjale mo yo mongwe wa bona wa motlhankana o a hwa a na le mosadi, dikgomo tšela di mo lebanego e so di tšee mosadi. Yola ngwanabo a ka se ke a kgona go di laola.

Molaš.

Ke gore dikgomo tšewe tša go ba di lebane mohu, ge mohu a ile a šia morwa wa gagwe, ke yēna yowe a swanetšego go tšea mosadi ka tšona, ka gobane ke dikgomo tšewe papagē a go ba a swanetše go tšea mosadi.

Sena madi a se tswarege, ge ba bona gore bana ba mohu e sale bošego, yowe ngwanabo o swanetše go tšea mosadi ka tšona. Mosadi ge a ile a ba le ngwana wa mosetsana, ba swanetše gore ba tšeise ngwana yola wa mohu mosadi, go seng bjale mogolo goba ke moratho o ntšha tša gagwe dikgomo a mo tšeisa mosadi.

62 Mmago motlhankana le ge a na le tsebō ya gore dikgomo tše di lebane morwa wa gagwe, ga go na sewe a ka se bolabolago. Yēna o lebeletše fēla gore naa ngwana wa gagwe ba tla mo tšeisa mosadi. Ge ba sa ka ba mo tšeisa, mosadi a ka se ke a belaēla,

62 empa morwa wa gagwe ge a ka belašla, banna ba tla mo kwēla. Mowe dikgopolo tša batho ba tla gopola gore monna o bolaile ngwanabo, a re o tla šala a ija lefa, motho wa mohuta owe a ke a gola, ka gobane pelo ya mmago motlhankana e botlhoko, le ge a sena polēlō ewe a ka e bolabolago.

Monna o tšea mosadi, bjale mosadi a ba le bana ba banyana, ka morago ya ba batlhankana, yare ba sešu ba apišwa ke moka monna a hwa. Motlhologadi yowe a dula le yo mongwe wa leloko, goba moratho wa mohu, goba motho o šele.

Dikgomo tša morediš.

63 Moredi wa gagwe a lošwa, mološ a ba a nyala, mosadi ge a se ne pelo le go kwa ba bogadi ba gagwe sewe ba motšago, a sinye dikgomo ka mokgwa owe yēna a ratago, ga go na motho le ka o tee yowe a ka mo thibēlago. Ge e le go bolaya go kaone, ge ba leloko ba ile ba gana go bolaya kgomo, a ka se ke a e bolaya, ka gobane mosadi a kgone go tllhaba kgomo. Le motho wa theko a ka se ke a kgona go e bolaya kantle le taēlō ya leloko la gabo mosadi.

Mowe ba yago ba šitwa, ke ge mosadi a re o bolaya ke tlala, bana ba šitšega, gona ba šitwa go fetola mosadi, ke moka o rekiša kgomo, ba motša gore o tlhōkōmēlē mabēlē. Ka morago a re a ke na dikobo le ya bošego gae, gōna bana ba bolaya ke phefō, ba mo lokolla a rekiša. Ke moka o tla ba dirēla mokgwa wa mohuta owe go fitlhēla a fetša motheko wa moredi wa gagwe.

Mosadi ke setlaēla.

64 Mosadi ke setlaēla, o sintše methēkō ya baredi ba gagwe, bjale barwa ba gagwe ba godile, ba nyaka basadi, dikgomo ga di gōna. Barwa ba gagwe ga ba kwane le mmagō bona, ba nyaka dikgomo. Ke tšatši lewe a tlilo gopola ba bogadi, o ba begēla ditaba, ba motša gore di bōne o ile wa di kgona ga go na le ka o tee yowe a ka mo thaeletsago.

64 Go bjale ka ge yo mongwe wa baredi ba gagê a ka tlhala, monna yowe a go ba a mo tšere, yêna o swanetše go tseba dikgomo tša gagwe, tšewe a di šabišitšego, a tšame a gapa, ge e le tše a di llêgo ka molomo tšôna, ke moka o lobile. Mogwera wa gago a ntšhe sa ka mpeng. A ka se ke a kgona go thula mpa.

Lehu a ba tlhale, ge mosogana a ka nyala mosetsana, bjale a ba a beka mosetsanam mosetsana a re go fitlha bogadi a hwa, 65 molaô ke gore ba swanetše go bega ba ga makgolo wa bona ka kgomo lehu la moredi wa bona. Dikgomo tšela a go nyala ka tšôna a ka se ke a di gapa. Ge bana le ngwana yo mongwe wa mosetsana ba mo šupa, yêna ke moka a mo tšea a ya bubula-ntlo. Le ngwana wa motlhankana ba mo šupa, ka go riale mowe ba dirêla gore o tla re ge a godile a tšea mosadi, mosadi yowe o tla mmêlêgêla mosadi.

Dipelo tša batho ga di swane.

Motlhabe o ile a nyalla morwae Matšhubeng mosadi Nkonyane ngwana Pôpêla. A mmekêla mosadi, o ile a phela ngwaga ka o tee, wa bobedi mosadi a hwa.

Bolwetši bja mosadi, gwa kwagala gore ge a sale ga gabo, mmago mosadi o ile a dira mapoto a phufutša, a tšhêla serafêlo, ke moka a bea, o beetše monna gore o tla šala a enwa. Monna wa gagwe o be a ile leeto, o ile a boya ka merithi, a fitlha a nwa, gwa šala e le leteka. Nkonyane, ge a fitlha a tsena 66 ka ngwakong, a hwetšana gore pitša ke leteka, a re leteka a le na mong, le yêna a ga a nwa. Ge mmago yêna a fitlha a butšiša morediê, gore afa a wa re go fitlha wa ga mapoto á, morediê a re ke nwele, mmagwe a re o ntobišetsang?

Mosadi yo mongwe wa lapa la kgaufsi le lona a di kwa, a makala polêlô ya mokgekolo owe. Ka mowe pitseng mosadi o be a tšhetše setlhare sa go bolaya monna. Mosadi yola wa go makatša ke polêlô, ka tšatši le lengwe a butšiša moredi, a re ba ra mapoto ka gobane ke ile go fitlha ka ga ka nwa.

66 Papagwe Nkonyane yowe leina la gagwe e lego Mankgalakana, a babja ke moka a hwa. Morediê le yêna a babja bogadi, ge ba salla sellô sa papagê le yêna a hwa. Mosadi yo Nkonyane e be e le yêna Mohumagadi wa kgôrô ya ga Motlhabe.

Go tlala ke pelo.

67 Mafotha, ke papago Matshubeng, a be fêlwa kudu, a ya ga Pôpêla, a fitlha a re ke nyaka dikgomo, ka baka la gore ngwana wa lena le bolaile ka noši. Ba mošupa mosetsana yo mongwe, mokgalabje yowe a gana, ke moka ba mo fa dikgomo tša gagwe. E ile ya ba taba ya mathômô, e sale bogologolo taba ewe a e direge lehu a ba tlhale.

Ngwana yo mongwe wa ga Motlhabe a ka se sa tsena kgorong ya ga Pôpêla go tšea mosadi, ka baka la mokgalabje yowe wa go gapa dikgomo. Tsela e e lukilego ya gore motho a ka ya a gapa dikgomo ga makgolo wa gagwe, ke ge a tladile ke mosadi. Gona, ge dikgomo tšewe a go nyalo ka tšôna, di ile tša re go tsena ba di fitišetša pele, motlhadiwa o swanetše go tšea mamuwi wa kgomo tša gagwe.

68 Go se tšee makgolo wa gagwe wa dikgomo tša gagwe, ke thato ya motlhadiwa. Ge motlhadiwa a ka fo bolêla gore nna a kena taba ba ga makgolo, mosadi yowe o tla mpêlêgêla ngwana ka motšea. Empa ge a ile a tšea yowe makgolo wa gagwe wa dikgomo, a ka se ke a sa mōna gore ke makgolo o tla tsena dilaong tša mosadi, ke mosadi, a e sale makgolo wa gagwe.

Ngwetši.

Dikgomo tša go nyala dikgarebe, beng ba bana a ba swanêla go šumiša dikgomo ka mokgwa o mongwe, ba swanetše go tšea betši. Ga go kgathalego go ba dikgomo ke tše dintši bjang le bjang. Dikgomo tša kgarebe e ngwe le e ngwe dikgomo tša go monyala di swanetše go nyala mogadibô wa gagwe. Mosadi yowe ba monyalago ke yêna makgolo wa bona.

68 Ge ba beka motšwi wa dikgomo, ke moka le bona batswadi ba mmikiwa le bona ba šala ba yo beka ngwetšiši wa bona. O šala a dutšiši madulong a mogadibō wa gagwe. Taba e na a se taba ewe mokgonyana a ka kitimišago ba ga makgolo wa gagwe. Bona ba nyala yowe makgolo wa ba kgonyana ka le baka lewe ba le bonago.

69 Dikgomo tšewe mokgonyana, a ilego go nyalo ka tšōna tša go fitlha ke moka ba di fitiša go nyala makgolo wa bona, le ge bakgonyana ba tseba gore yola ke mosadi yo a nyetšwego ka dikgomo tša go tšwa ga bona ga gona taba. Motlhang ba štēla ba ga makgolo wa bona, ba fitlha ba dula ka lapeng la motswadi wa mosadi wa bona. Ka mowe ba litile ge makgolo wa bona ge a dira bjalwa, ka bjōna a ba šupa lapa la makgolo wa bona. Bjale ka mokgwa owe ke tlhalušitšego ka matlakaleng a ka kgakala. Ke yēna makgolo wa bona yowe e tlarego ge mogadibo wa gagwe a tlarego ge a tlhadile monna wa gagwe, ba ga makgolo wa bona ba bōna gore dikgomo a digōna tša go molefēla ke moka ba tšea yēna, bakeng sa legafi lewe.

Pelašlō ya Makgolo.

Monna ge a ka tšea mosadi a sa fetša go nyala, mosadi yowe motlhang a e ba le ngwana wa mosetsana. Tšatšiši a bōna ke mothoka wa gagwe, a monyala, makgolo a fira bjalwa ke moka a yo rēra dikgomo tša gagwe ga mokgonyana. Ge a ile a mo fa dikgomo tšewe, ke moka go fedile, dikgomo tša ba bangwe ke tša mokgonyana.

70 Mokgonyana a swanēla go a dima dikgomo go yo mongwe wa gabo, o swanetše go ntšha dikgomo tša ngwana wa gagwe a fetšiša mmago kgarebe. A ka se ke a tšea ka moka, ge dišetše o swanetše go fetšiša ka tša moratho. Ka gobane ngwana yo mongwe le yo mongwe o nyaka lapa la gagwe. Ka gobane ge a ka tšea dikgomo tša ngwana ka o tee, a fetšiša mmagwe, yola o tla tlhoka mogadibo.

Kadimō ya dikgomo go kaitšedi ya gago, o bōna ge makgolo wa gago a nyaka dikgomo tša go fetšiša moredi wa gagē. O dinyaka pele ga gore mosadi wa mokgonyana a be le ngwana, gona monna a

70 ka ya go a dima dikgomo ga kgaitšedi ya gagê. Dikgomo tšewe kgaitšedi ya gagwe a ka se ke a dirêra, ka baka la gore, morwa wa gagwe o tlo napa a ya a tšea mosadi mowe lapeng lewe.

71 Mokaile o ile a tšea mosadi ga Mašumu ka dikgomo tše nne le pudi tše tshelago, ke gore o šaletše ke dikgomo tše tshelago le kgomo ya tswetši. Makgolo wa gagwe a ka a morêra, moredi wa bona a ba le bana ba batlhankana le banenyana. Ngwana wa pele a nyalwa, ke moka ba se ke ba isa go fetšiša mmago mothepe.

Monna a hwa.

Monna a hwa, mosadi a šala, bjale moredi wa gagwe wa boraro, a re go nyalwa a ntšha dikgomo a diša ga gabo gore tšo mo fetšiša. Ga gona monna le ka o tee yowe a kilego a bofêla gore a nka bakalang wena o sefetšiša ka noši. Go bjale monna a hwa, mosadi wa ba botša ba leloko gore ba swanetše gore ba mofetšiše. Mosadi a nyake go lobiša batswadi ba gagê.

Mosadi a hwa.

72 Mosadi ge a hwile a šia bana, monna a ka se ke a ya ga makgolo wa gagwe go rêra dikgomo, fêla mmula-ntlô yêna a ka ya a motšea, ka gobane ke lebaka a dutši naê le gona o modiretše lešaka, o swanetše go nyala mmula-ntlô. Ge a be a sa fetša mohu, ka tsatši lewe a nyalago mmula-ntlô go nyakêga gore a monyale a mo fetše sekoloto a se nyakege. Ke gona a fitšišitše dikgomo tšela tša go šala ge a beka mohu. Mola e ka o be a nyetše a feditše mohu, gona o be a swanetše go ntšha bonyanyane, ka gobane mmula-ntlô a nyalwe ka matla.

Dikgomo tša Morediê.

Dikgomo tša morediê, tšewe ba difago morwa wa bona gore a tšee mosadi, dika fase ga taolo ya batswadi ba mosogana ka gobane ke bona ba mo filego gore o swanetše gore a tšee mosadi ka tšôna. Ke bona ba we ba nyakago gore dikgomo tšewe diswanetše go tšea moredi wa mokete, yowe e tlatlago ya ba mosadi wa morwa wa bona.

Ke bona batswadi ba mosogana ba swanetšego go boloka dikgomo

72 tšewe ba filego morwa wa bona, ditlhôkômêla ke bona batswadi. Le ge ditswa ba yo nyala, ke bona batswadi ba dintšhago, morwa wa bona o tla fo bona fêla ge mosadi a gôrôga. Ke yêna yowe a ka molaolago. Dikgomo tša go šala di matsôgong a batswadi ba gagê.

73 Dilwana tše dingwe tša ~~ga~~ yowe moredi wa bona, ke tša bona, tše dingwe ke tša mmago kgarebe, tše dingwe tša papage. Tšewe ba ka no dišumiša ka mokgwa o ba ka kgonago. Bjale ka dipudi tša melomo ya batswadi le kobo ya bošego le patši, le dilwana tše dingwe.

Ge ba ka re ba sa file morwa wa bona dikgomo tša go motšeiša mosadi, bjale ba re ba sešu baê go monyala mosadi a imiša mosadi wa yo mong, ba ntšha dikgomo tšela ba mo filego ba lefa molato. Ka morago ga mo ba lifile molato owe, ba tla phakiša ka pela gore dikgomo difete.

Ge mmago mosogana a ka hwa, monyalo wa moredi o a mogêla ke papago kgarebe. E be yêna yowe a swanetše go tšeiša morwa wa gagwe. Ge e le gore o hwile a sena ngwana wa motlhankana, dilô tšewe dinyalago moredi wa gagwe o swanetše go ditšea.

74 Ge e le monna wa tlhôkômêlô, o swanetše go tšea dikgomo a tšee mosadi ka tšôna. Banna ba go tlhoka tlhôkômêlô, a šêgêla motlhôlôgadi yo mongwe, ke moka o nyaka goja naê. Ba leloko ba tla leka ka matla go mokgalemêla, fêla a tlhoka go bakwa ba mo homolêla o tla dibona. Moredi wa gagwe a tlhala ditla bona ke yêna a le noši.

Motlhôlôgadi ke phoka, o koloba e sale gosasa letsatši la tlhaba e a o loga. Ke gore motlang a bona gore o feletšwe a o sana selo, wa goraka a tšeana le yo mongwe. Ga gona mowe o swanetšego go bega ditaba gona, ka gobane a ~~na~~ se mosadi wa gago. E šita le ge e le motlhôlôgadi wa leloko la geno.

Ge bedi ga bona ba hwile papgo le mmago, ya ba morwa wa gagwe o gona. Ge kgaitšedi ya gagwe e nyadiwa, dilô tšewe tša go nyala ke tša kgaitšedi ya kgarebe. Le ge rangwane a le gona